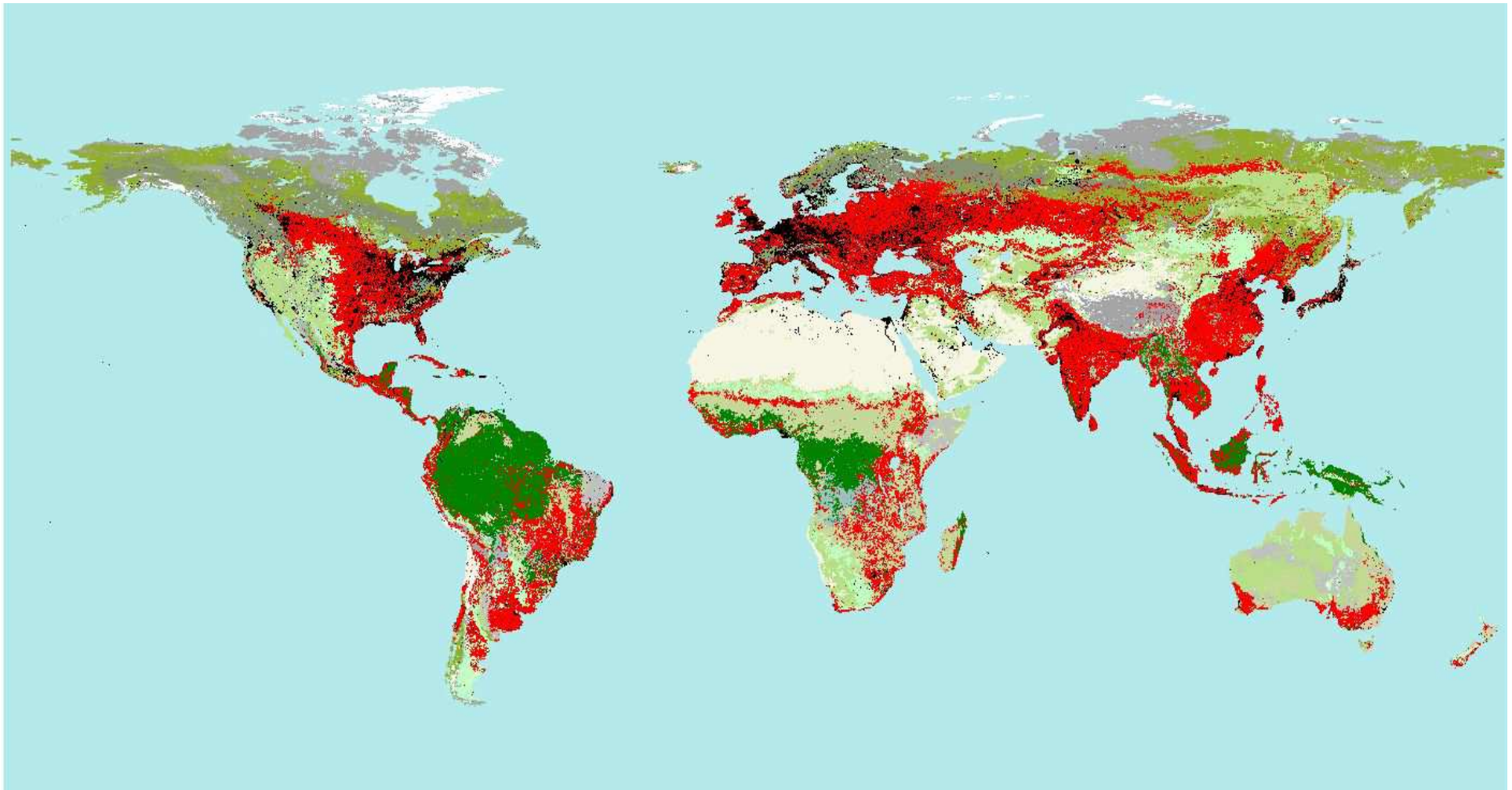

Posebnosti urbane klime in okolja

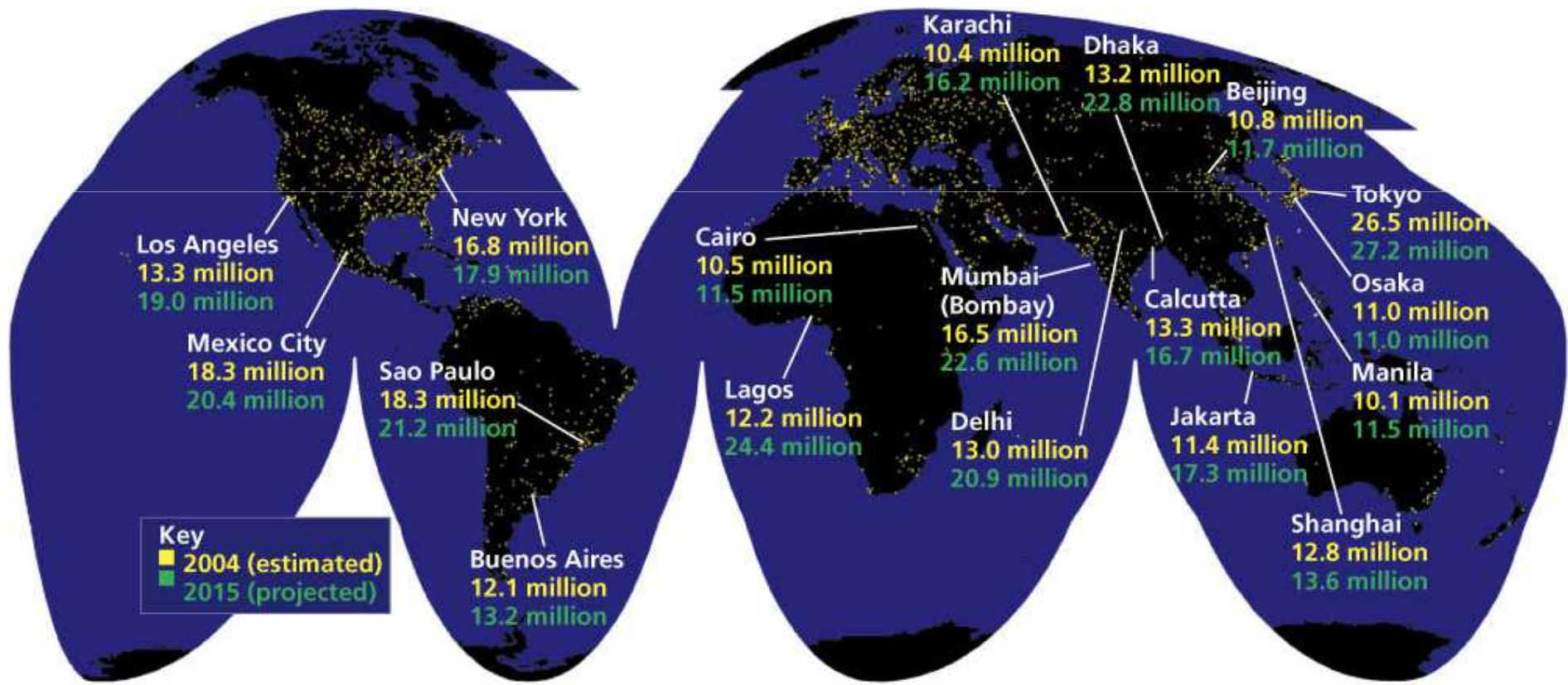
43 % kopnega –
dominira kmetijstvo

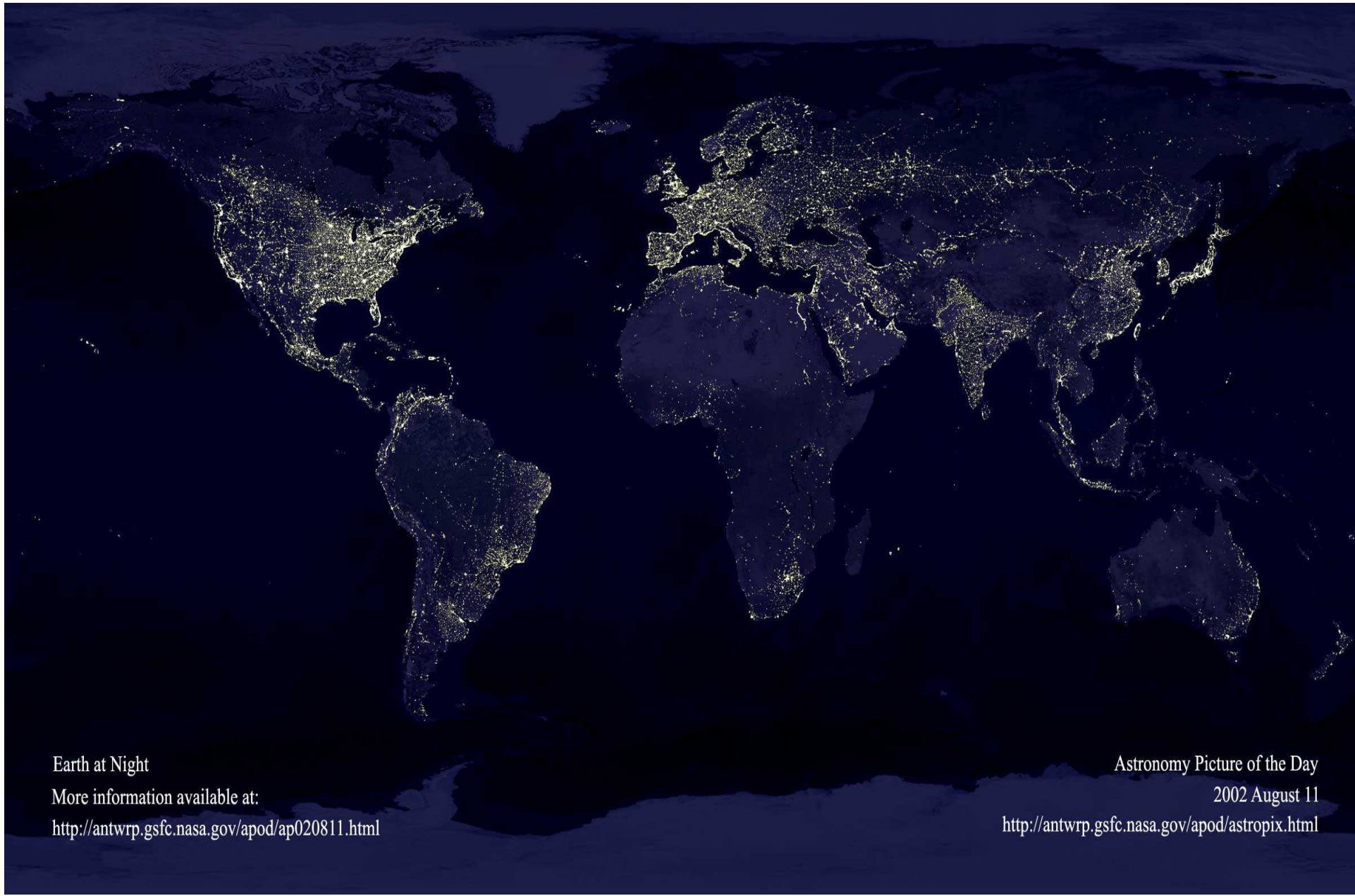
3 – 6 % kopnega –
pozidano urbano okolje

Vsebina poglavja

- Zakaj znanje o spremembah okolja v mestih

Earth at Night

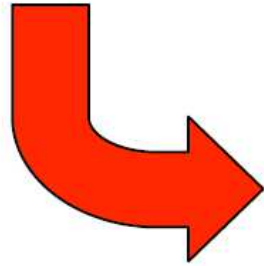
More information available at:

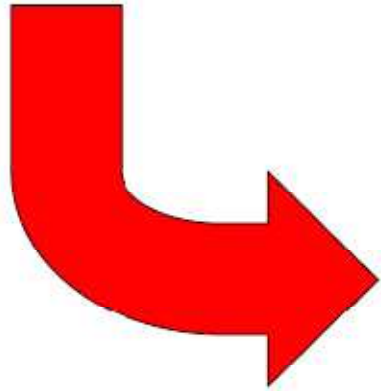
<http://antwrp.gsfc.nasa.gov/apod/ap020811.html>

Astronomy Picture of the Day

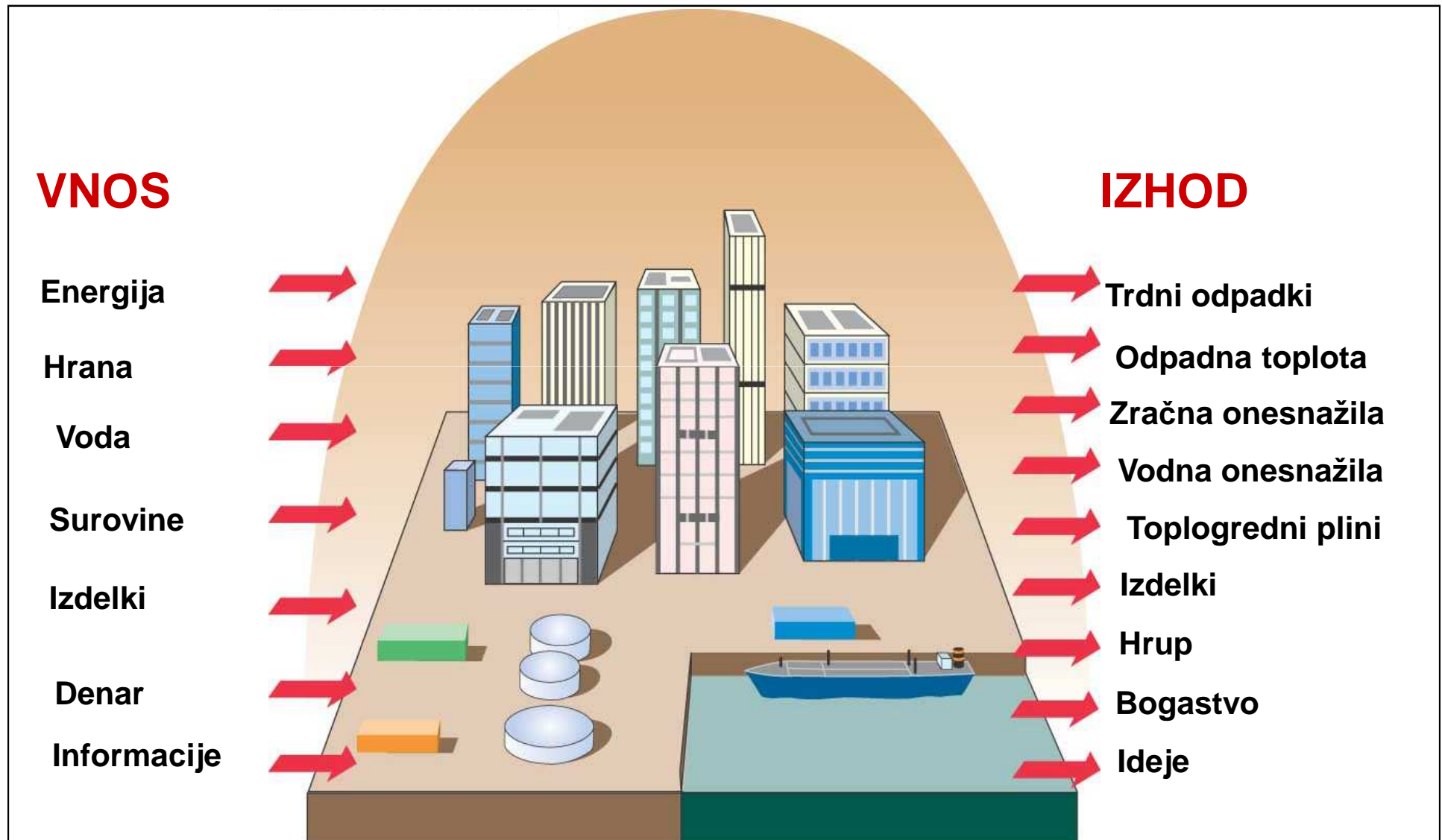
2002 August 11

<http://antwrp.gsfc.nasa.gov/apod/astropix.html>

Mesta: Vnosi in izhodi sistem ni sonaraven niti trajen

Dnevni vnosi

Daily inputs

Dnevni izhod

Daily outputs

ZDA
Mesto z 1
milijonom
prebivalcev

Voda
625,000
ton

Water
568 million kilograms
(625,000 tons)

Gorivo
9500 ton

Fuel
8.6 million kilograms
(9,500 tons)

Hrana
2000 ton

Food
1.8 million kilograms
(2,000 tons)

Odplake
500,000
ton

Sewage
454 million kilograms
(500,000 tons)

**Zračni
polutanti**
950 ton

Air pollutants
864,000 kilograms
(950 tons)

Odpadki
9500 ton

Refuse
8.6 million kilograms
(9,500 tons)

Okoljski problemi v mestih

- Onesnaževanje zraka
- Spremenjena energijska bilanca (toplotno onesnaževanje - mestni toplotni otok)
- Spremenjena vodna bilanca (slabšanje kakovosti vode, mestne poplave, pomankanje vode)
- Degradacija tal
- Fragmentacija in izguba biodiverzitete
- Slabšanje človekovega zdravja

Primerjava mestne klime z okolico:

- Povprečna letna T zraka je za 0.5-1.5°C višja; v jasnih dneh tudi do 2-6 °C
- Letna količina padavin je večja, a manj je snega
- Večja vlažnost
- Večja hrapavost površja
- Učinki “vetrovnih tunelov”

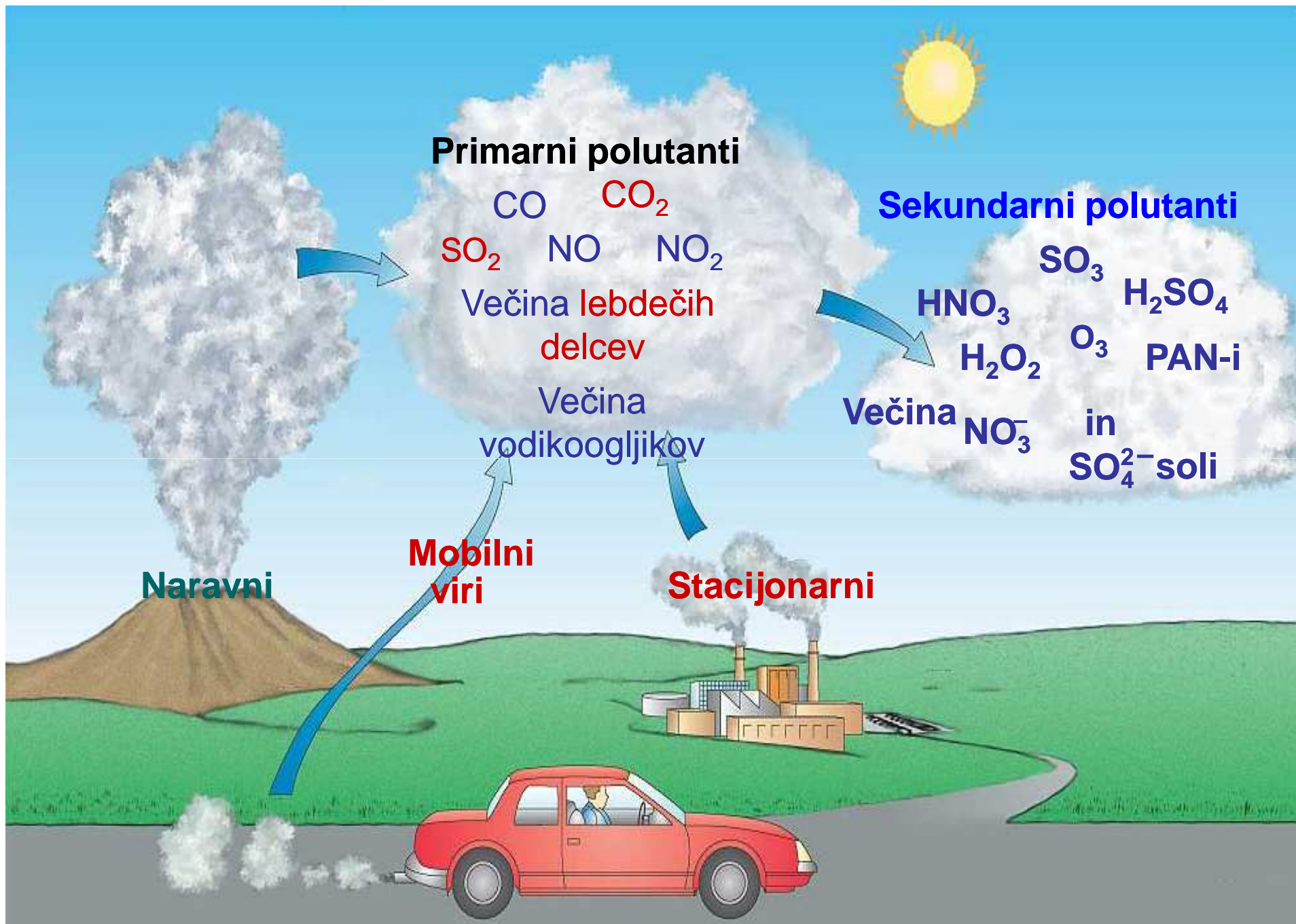
Spremembe vrednosti meteoroloških spremenljivk v velikih mestih

SESTAVA ZRAKA	<i>ogljikov dioksid</i>	2 krat več
	<i>žveplov dioksid</i>	200 krat več
	<i>dušikovi oksidi</i>	10 krat več
	<i>ogljikov monoksid</i>	200 krat več
	<i>skupni vodikooogljiki</i>	20 krat več
	<i>razni trdni delci (prah,saje)</i>	3 do 7 krat več
SONČNO SEVANJE	<i>globalno obsevanje</i>	15 do 20% manj
	<i>ultraviolično sevanje</i>	30% manj pozimi
	<i>trajanje obsevanja</i>	5 do 15 % manj
TEMPERATURA	<i>povprečna letna</i>	0.5 do 1 višja
	<i>povprečna minimalna pozimi</i>	1 do 2 višja
RELATIVNA VLAGA	<i>povprečna</i>	2 do 3 % nižja
HITROST VETRA	<i>povprečna letna</i>	za 20 do 30 % nižja
	<i>število brezveterij</i>	od 5 do 20 % več
DNEVI Z MEGLO	<i>pozimi</i>	za 100 % več
	<i>poleti</i>	za 30% več
OBLAČNOST	<i>količina</i>	od 5 do 10% več
PADAVINE	<i>količina</i>	od 5 do 10% več
	<i>deževni dnevi</i>	10% več
	<i>sneženje</i>	5% manj

- Onesnažila delimo v dve skupini
  - **Primarni polutanti:** emisije direktno v zrak
  - **Sekundarni polutanti:** so rezultat ene ali večih nadaljnih kemijskih reakcij (transformacij)

Običajni polutanti:

- NO_x SO_x
- CO CO_2
- PAN – peroksi acetil nitrat
- Ozon
- Aldehidi
- VOCs – volatile organic compounds
- Lebdeči in ostali delci – urbana “prst”

Sprememba sestave zraka v velikih mestih

SESTAVA ZRAKA

<i>ogljikov dioksid</i>	2 krat več
<i>žveplov dioksid</i>	200 krat več
<i>dušikovi oksidi</i>	10 krat več
<i>ogljikov monoksid</i>	200 krat več
<i>skupni vodikooogljiki</i>	20 krat več
<i>razni trdni delci (prah,saje)</i>	3 do 7 krat več

Onesnaženje zraka v mestih

Dihati zrak v Mexico City-u = pokaditi 3 zavožke cigaret na dan

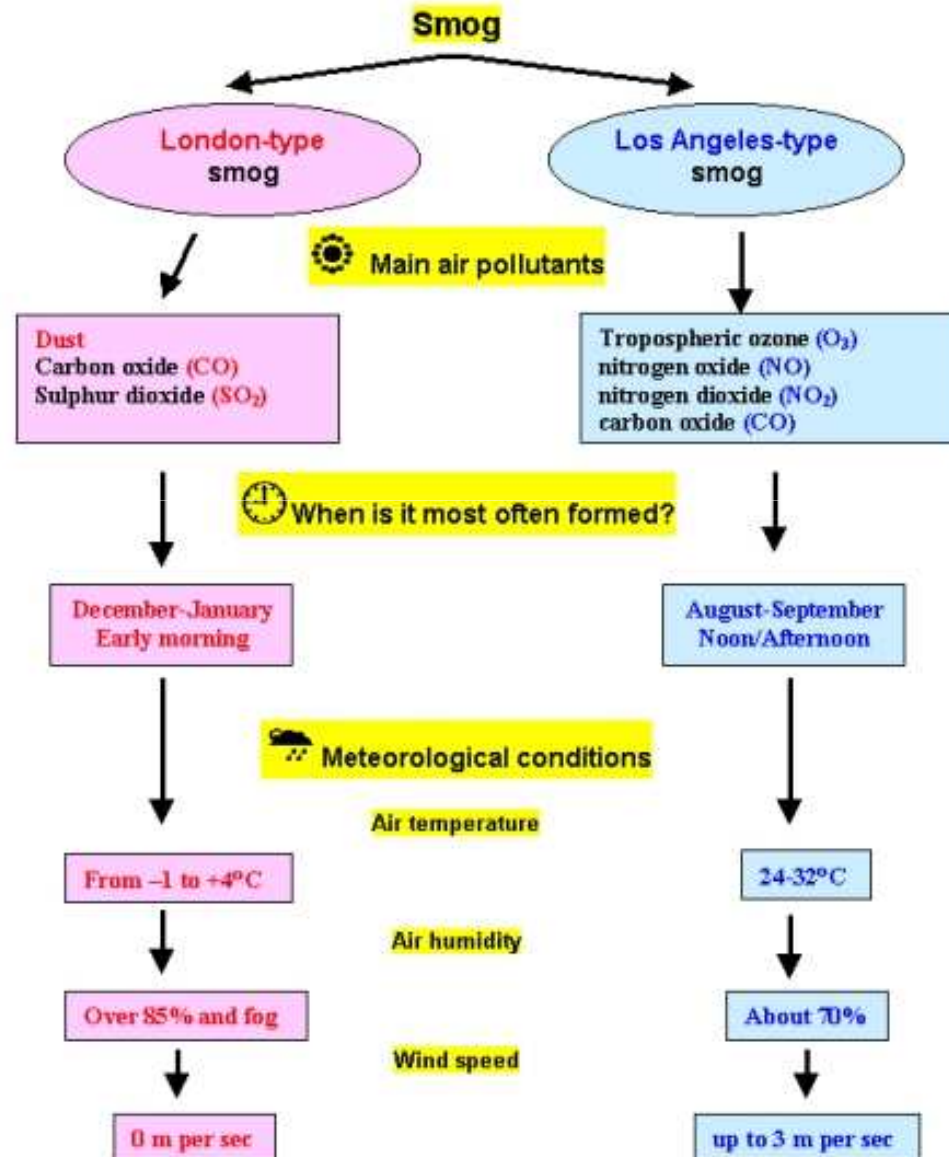

**Mexico City, z vulkanom
Popokatépetl**

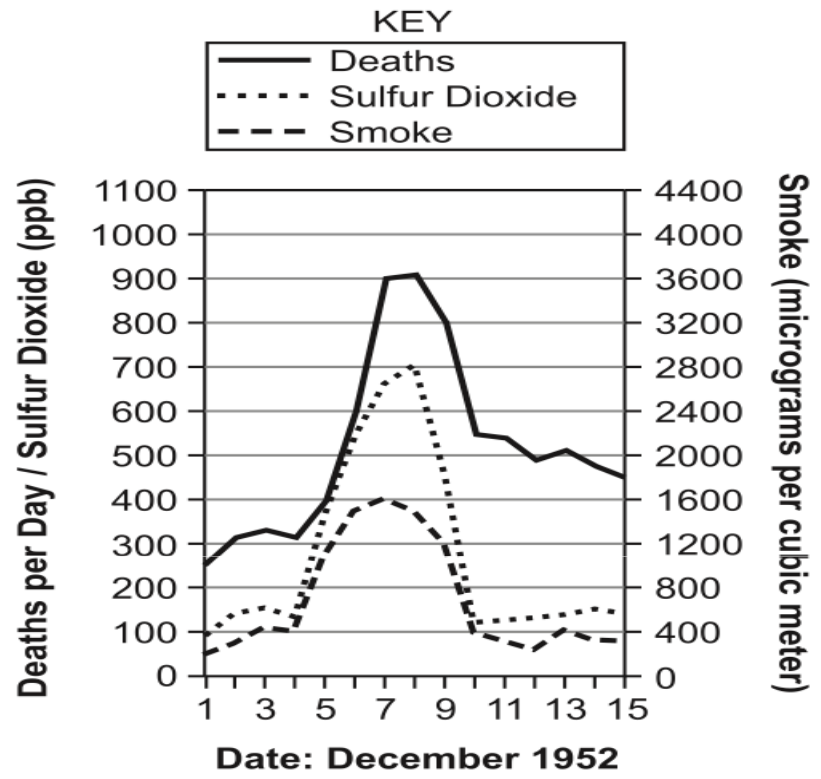
Kaj je smog in kdaj nastane ?

Smoke + fog = smog

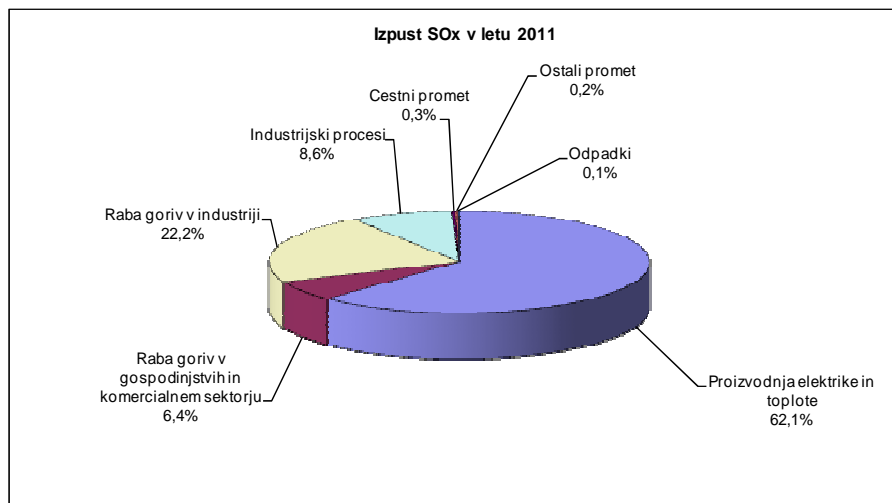
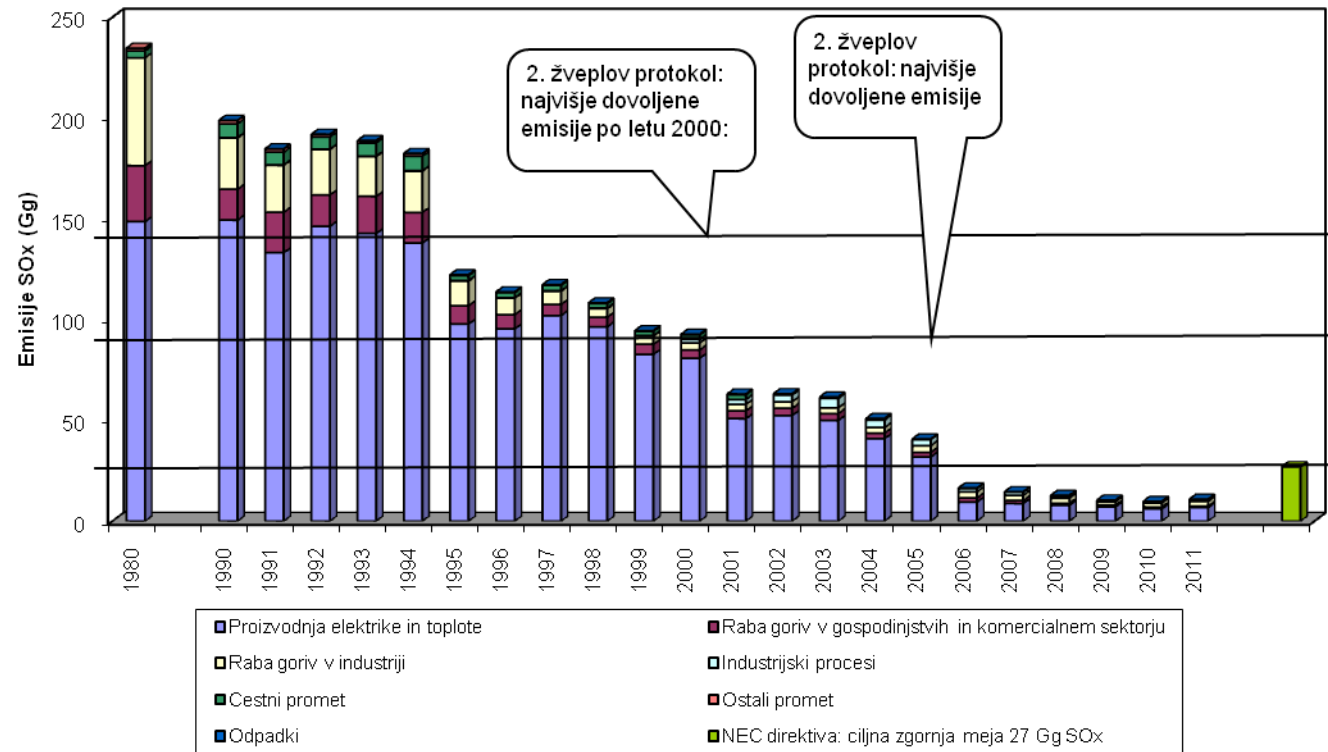

Pollutants and human deaths during the London smog disaster of 1952

Izpusti SOx v Sloveniji

Izpusti SOx:

1980: 234,5 Gg

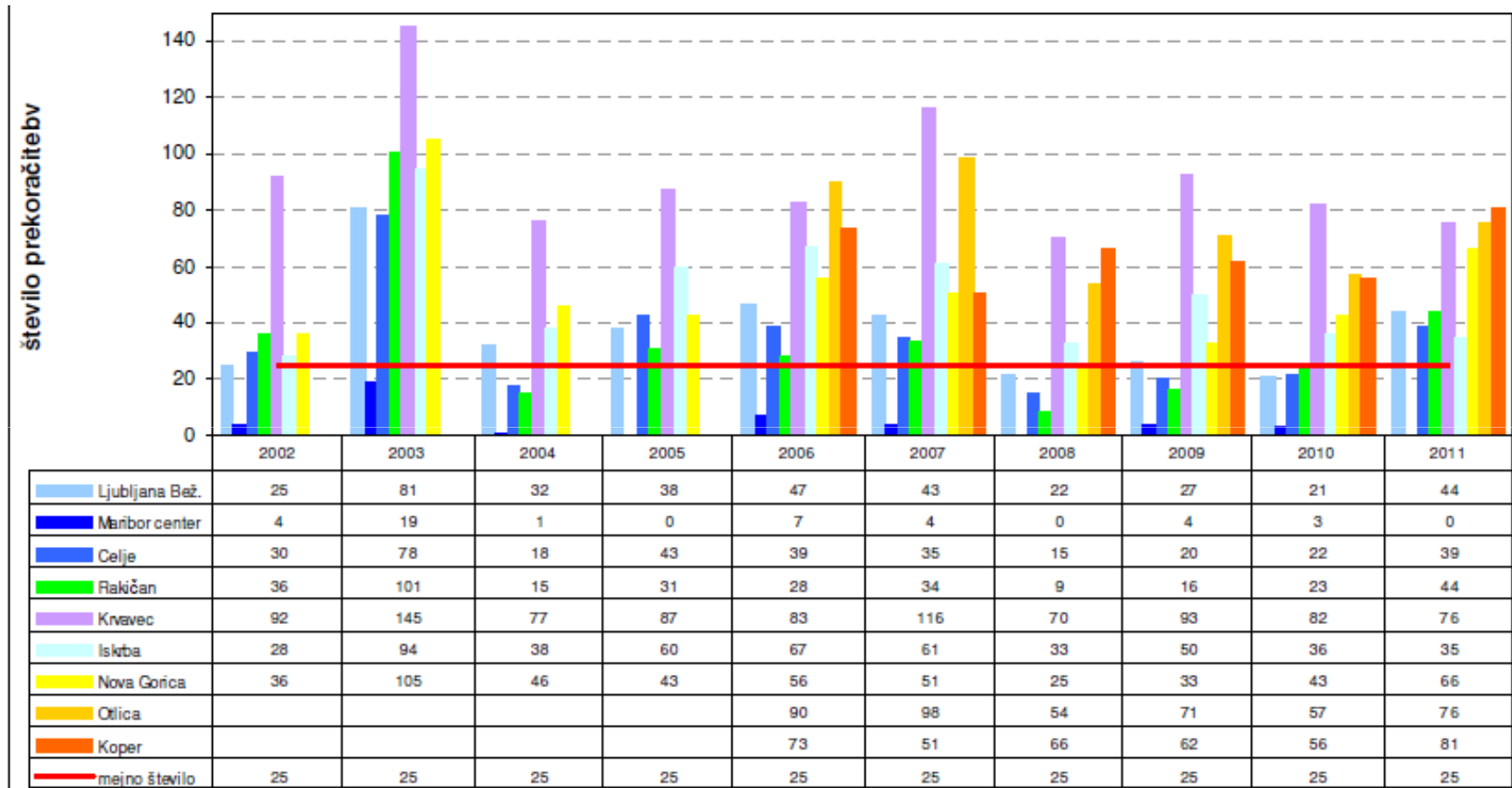
2011: 10,9 Gg

znižanje izpustov za 95 %

	Obm.	SO ₂	NO ₂	NO _x	CO	O ₃	PM ₁₀
Murska S.-Rakičan	SI1	1	1			4	4
Celje	SI2	1	1		1	4	4
Trbovlje	SI2	1	1			1	4
Hrastnik	SI2	1				1	
Zagorje	SI2	1					4
Šoštanj	SI2	2					
Topolšica	SI2	1					
Veliki Vrh	SI2	2					
Zavodnje	SI2	1	1	1		4	
Velenje	SI2	1				4	
Graška Gora	SI2	1					
Pesje	SI2	1					3
Škale	SI2	1	1	1			3
Kovk	SI2	1	1	1		4	
Dobovec	SI2	1					
Kum	SI2	1					
Ravenska Vas	SI2	1					
Prapretno	SI2						3
EIS Celje	SI2						4
Sv.Mohor EIS TEB	SI2	1	1	1		4	
Krvavec	SI3				1	4	
Iskrba	SI3	1	1			4	3
Nova Gorica	SI4	1	1		1	4	4
Koper	SI4		1			4	3
Otlica	SI4					4	
Morsko (Anhovo)	SI4						3
Gor. Polje (Anhovo)	SI4						3
Ljubljana Bežigrad	SIL	1	2		1	4	4
Vnajnarje OMS Lj	SI3	1	1	1		4	3
Maribor	SIM	1	3		1		4
Maribor-Tabor	SIM						4
MO Maribor-Pohorje	SIM					4	

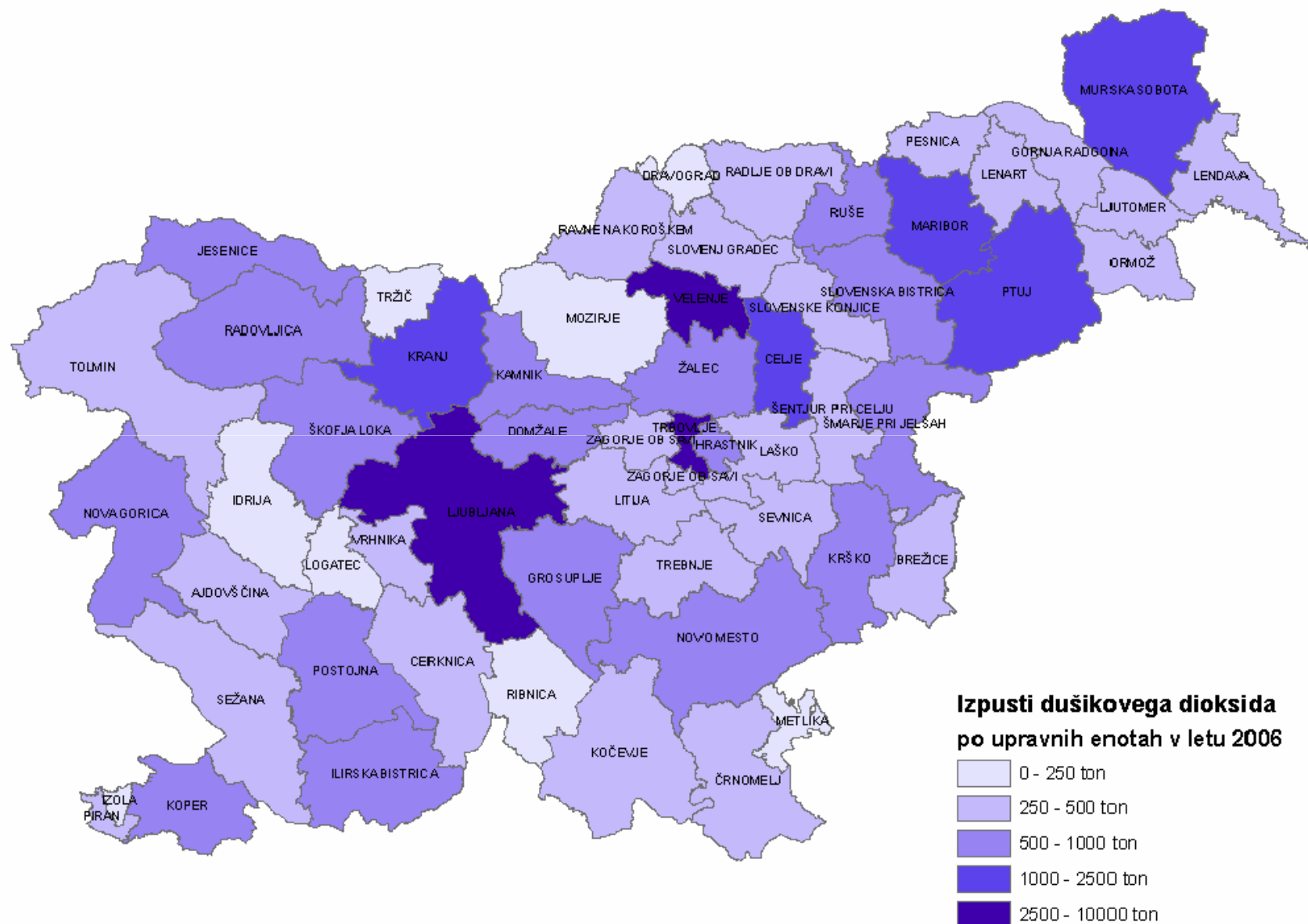
Ocena ravni
onesnaženosti
zunanjega zraka

Pod spodnjim ocenjevalnim pragom	1
Med spodnjim in zgornjim ocenjevalnim pragom	2
Med zgornjim ocenjevalnim pragom in mejno/ciljno vrednostjo	3
Nad mejno/ciljno vrednostjo	4

Slika 6: Število prekoračitev ciljne 8-urne koncentracije ozona za obdobje 2002 – 2011

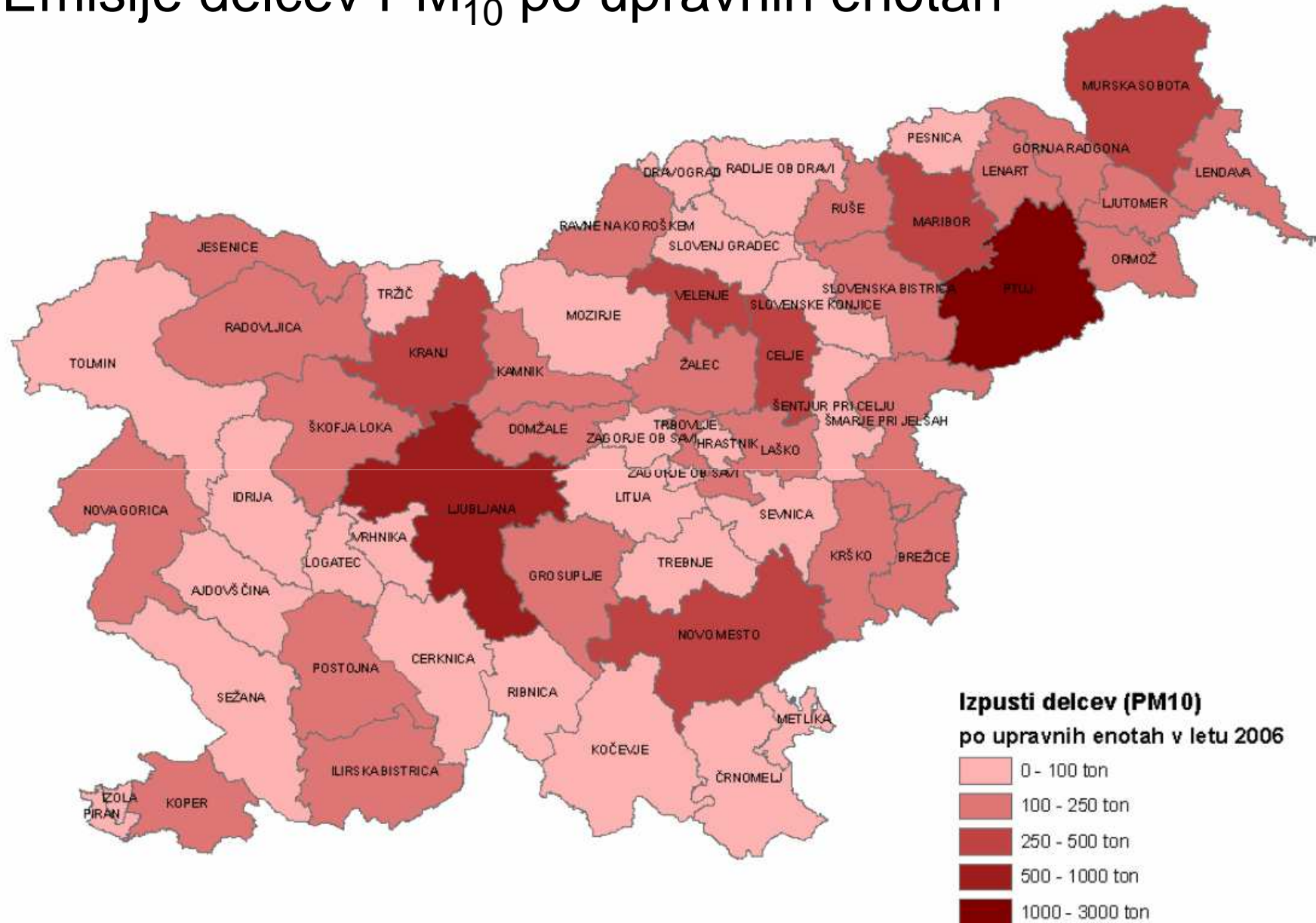
Izpusti dušikovega dioksida po upravnih enotah

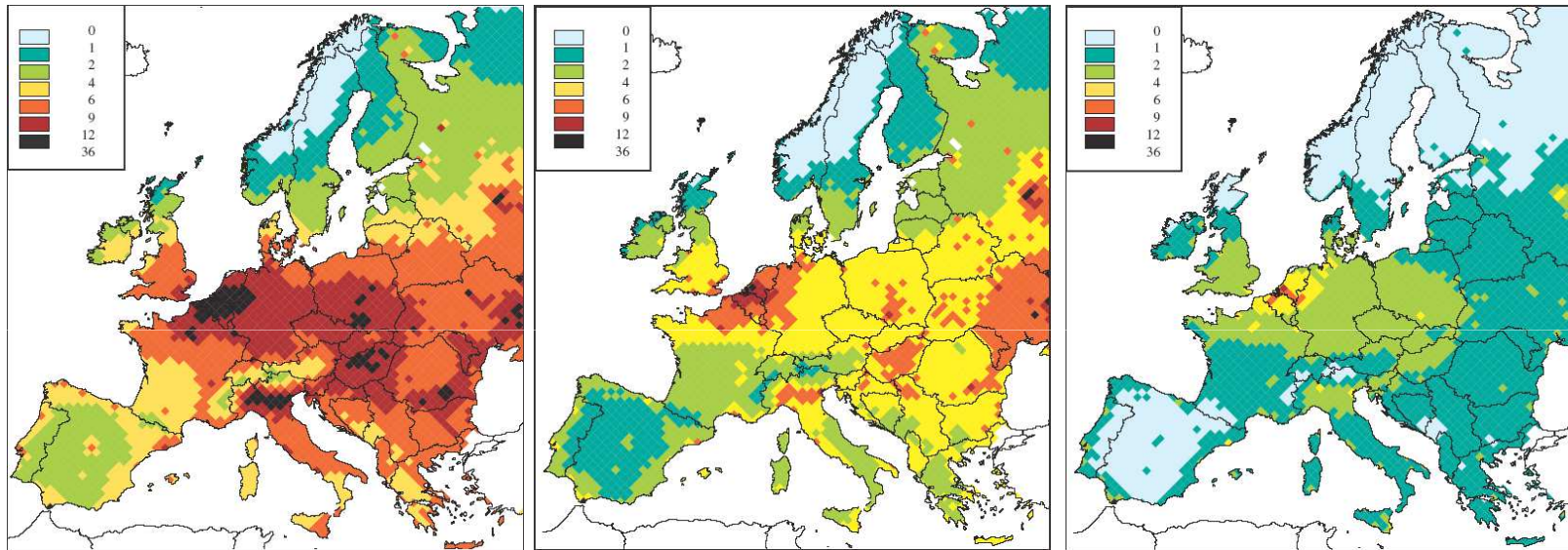

Viri delcev

Emisije delcev PM₁₀ po upravnih enotah

Skrajšanje pričakovane dolžine življenja zaradi malih delcev [meseči]

2000

2020

2020

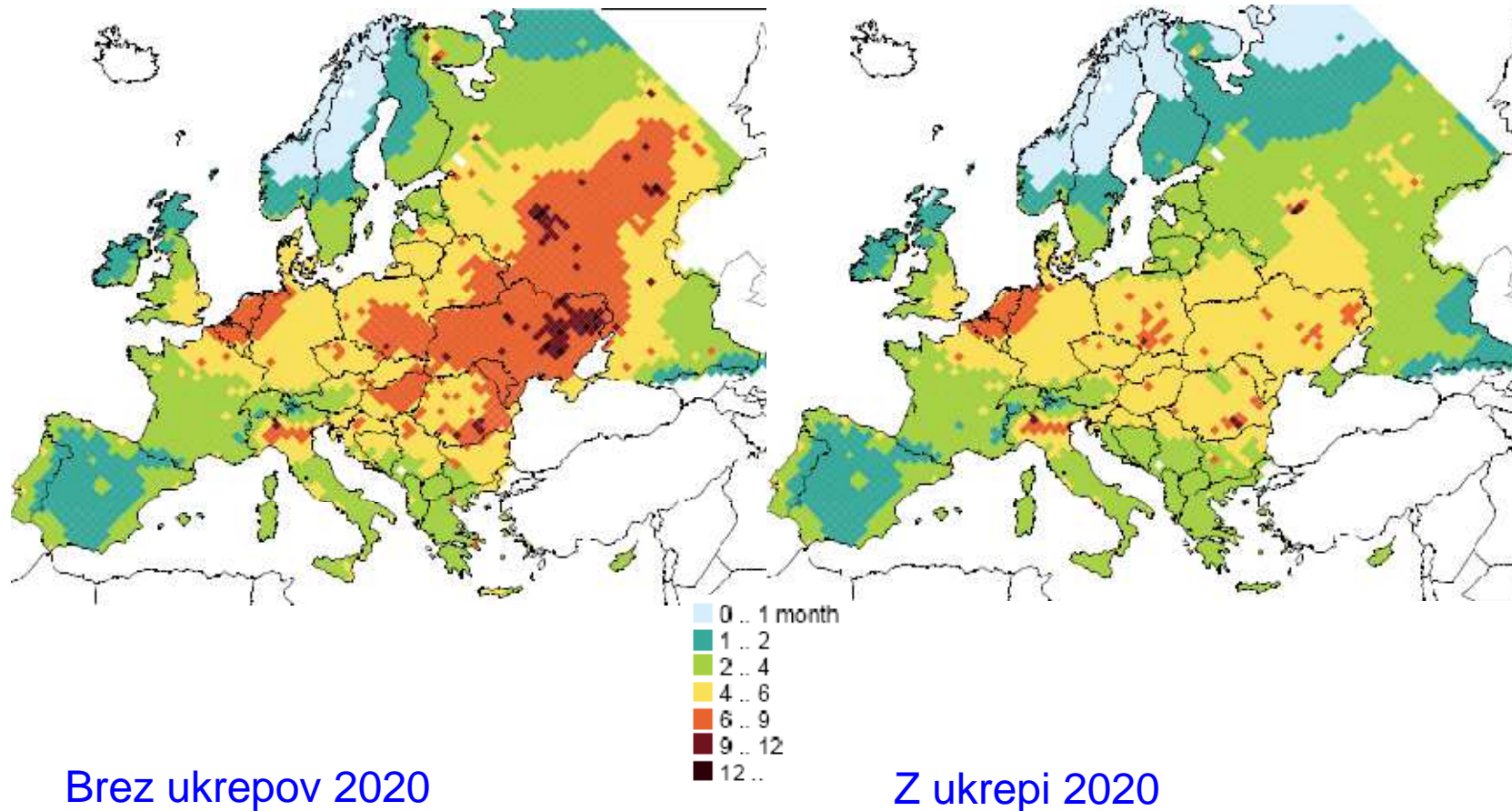
Zdajšnja zakonodaja

Maksimalna zaostritev

antropogeni PM2.5

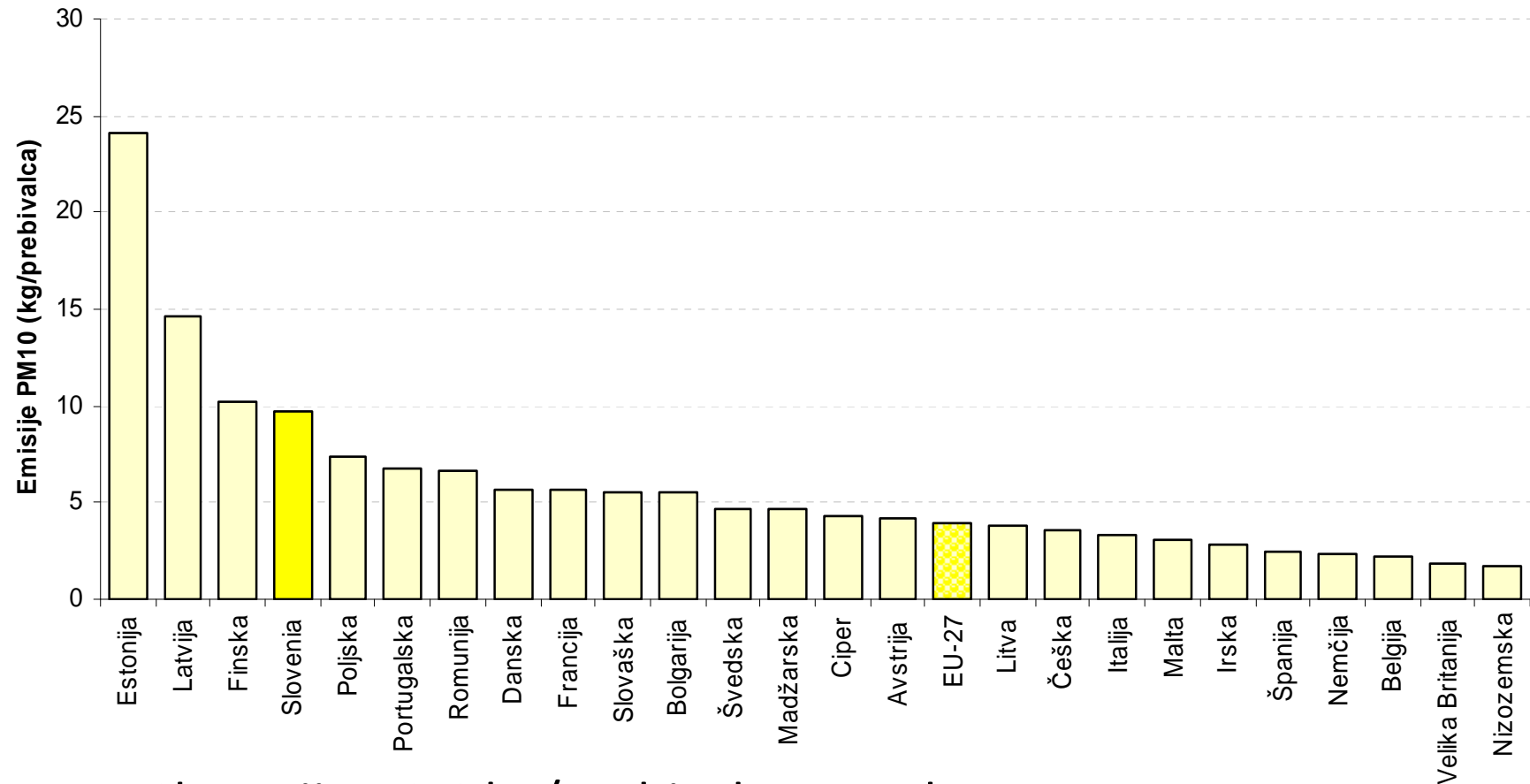
Statistično zmanjšanje pričakovane življenske dobe zaradi antropogenih delcev PM2.5

Tabela 5: Število prekoračitev mejne (dopustne pred letom 2005) dnevne koncentracije delcev PM₁₀ (μg/m³) (prekoračena dovoljena letna vsota je označena rdeče)

Merilno mesto	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ljubljana Bež.	36	64	71	70	47	46	36	30	43	63
Ljubljana BF	/	/	/	/	/	/	/	25	32	51
Ljubljana center	/	/	/	/	/	/	101	112	74	94
Maribor center	66	129	102	101	108	91	54	35	47	64
Kranj	/	/	/	/	/	/	/	/	37	55
Novo mesto	/	/	/	/	/	/	/	/	60	69
Celje	58	100	62	97	59	48	37	42	58	73
Trbovlje	52	88	48	157	86	81	72	48	64	68
Zagorje	48	79	82	143	106	99	109	56	68	75
Hrastnik									30	51
M. S.-Rakičan	33	58	19	65	54	37	42	30	52	71
Nova Gorica	24	18	33	37	47	40	33	24	25	28
Koper	/	/	/	/	40	19	11	2	15	21
Žerjav	/	/	/	/	/	/	/	/	29	79
Iskrba	/	/	/	5	5	0	0	5	5	3
Morsko	/	/	/	/	/	18	16	14	5	13
Gorenje Polje	/	/	/	/	/	16	24	16	13	18
Maribor Vrbanski p.	38	42	51	111	132	94	52	24	38	25
Vnajnarje	/	/	/	/	20	10	/	7	2	12
Pesje	/	17	11	23	24	14	9	12	10	16
Škale	/	4	8	15	19	11	12	13	12	20
Prapretno	/	/	19	15	33	36	25	20	29	49

Izpusti primarnih delcev PM10 na prebivalca za države EU-27 za leto 2010

Slovenija z 9,6 kg/prebivalca zaseda 4. mesto

Primeri
ukrepov za
zmanjšanje
onesnaženosti
zraka z delci

URBANA MIKROKLIMA

Spremenjena energijska bilanca v mestu:

- Zmanjšano sončno obsevanje (aerosol)
- Večji tok zaznavne toplote (gretje zraka)
- Manjša evapotranspiracija
- Povečan konduktivni tok toplote v tla
- Manjši toplotni tokovi v vegetaciji

Spremembe vrednosti meteoroloških spremenljivk v velikih mestih

SONČNO SEVANJE

*globalno obsevanje
ultraviolečno sevanje
trajanje obsevanja*

15 do 20% manj
30% manj pozimi
5 do 15 % manj

TEMPERATURA

*povprečna letna
povprečna minimalna pozimi*

0.5 do 1 višja
1 do 2 višja

RELATIVNA

VLAGA

povprečna

2 do 3 % nižja

HITROST

VETRA

*povprečna letna
število brezveterij*

za 20 do 30 % nižja
od 5 do 20 % več

DNEVI Z

MEGLO

*pozimi
poleti*

za 100 % več
za 30% več

OBLAČNOST

količina

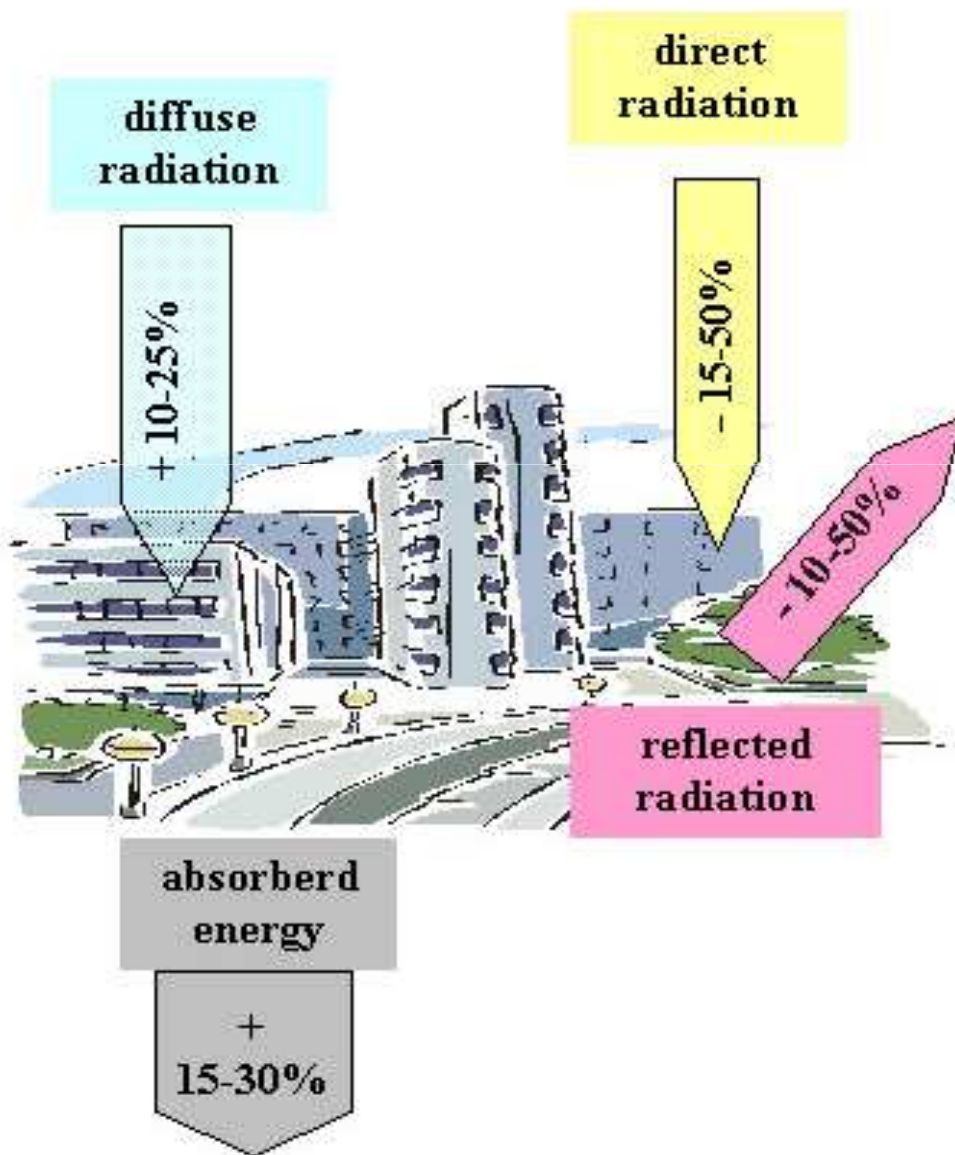
od 5 do 10% več

PADAVINE

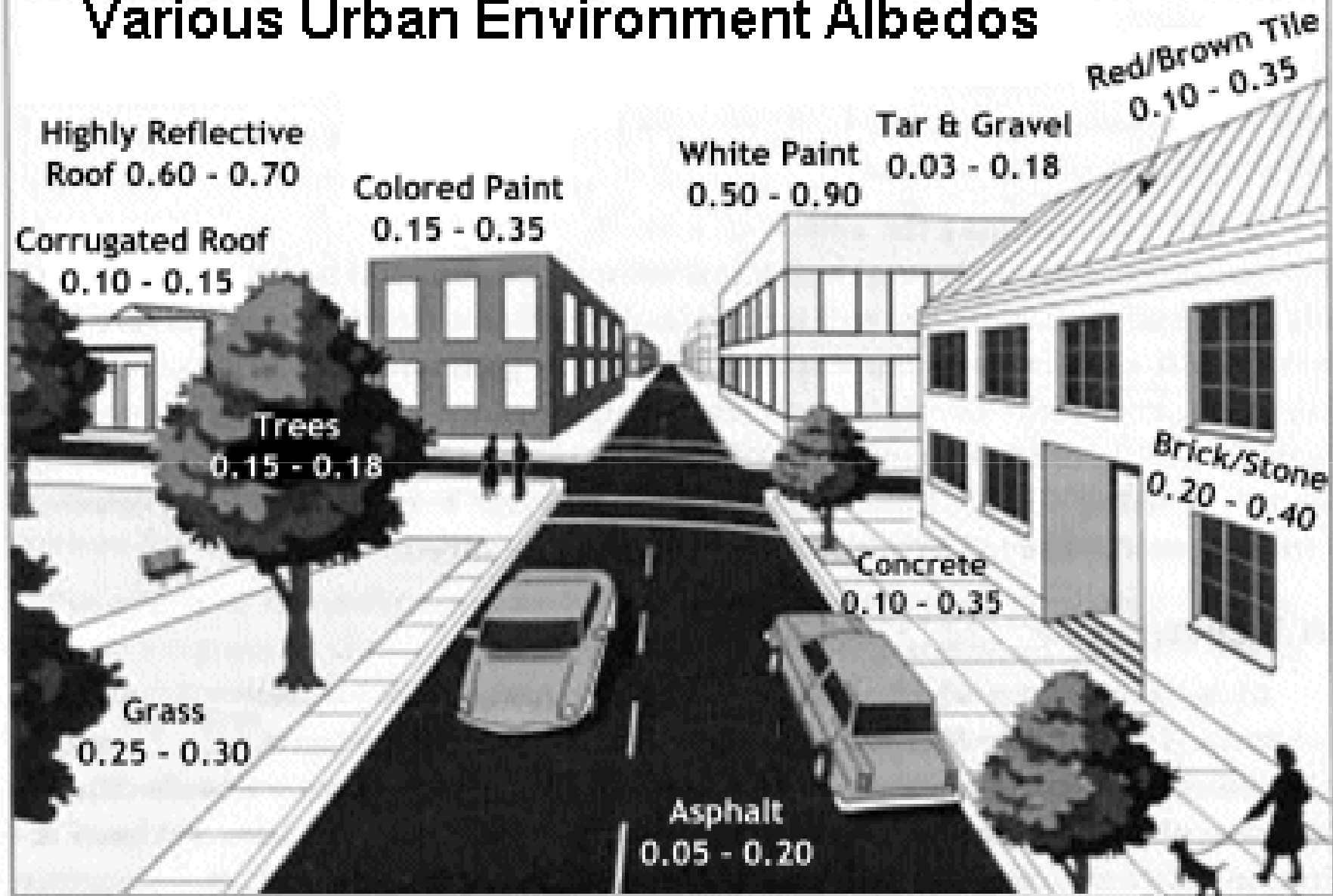
*količina
deževni dnevi
sneženje*

od 5 do 10% več
10% več
5% manj

Spremenjena bilanca KV sončnega sevanja v mestu v primerjavi z okolico

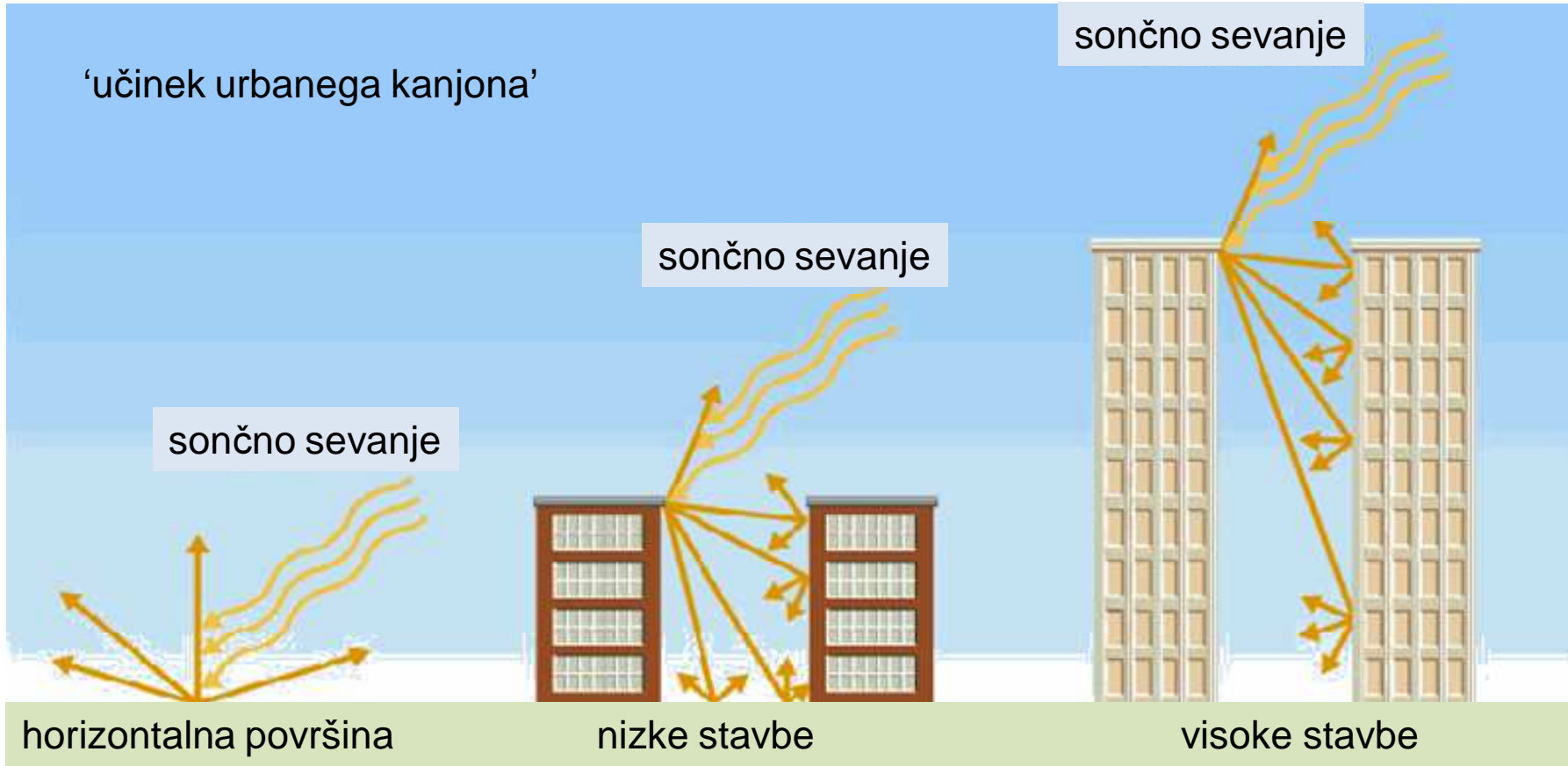

Various Urban Environment Albedos

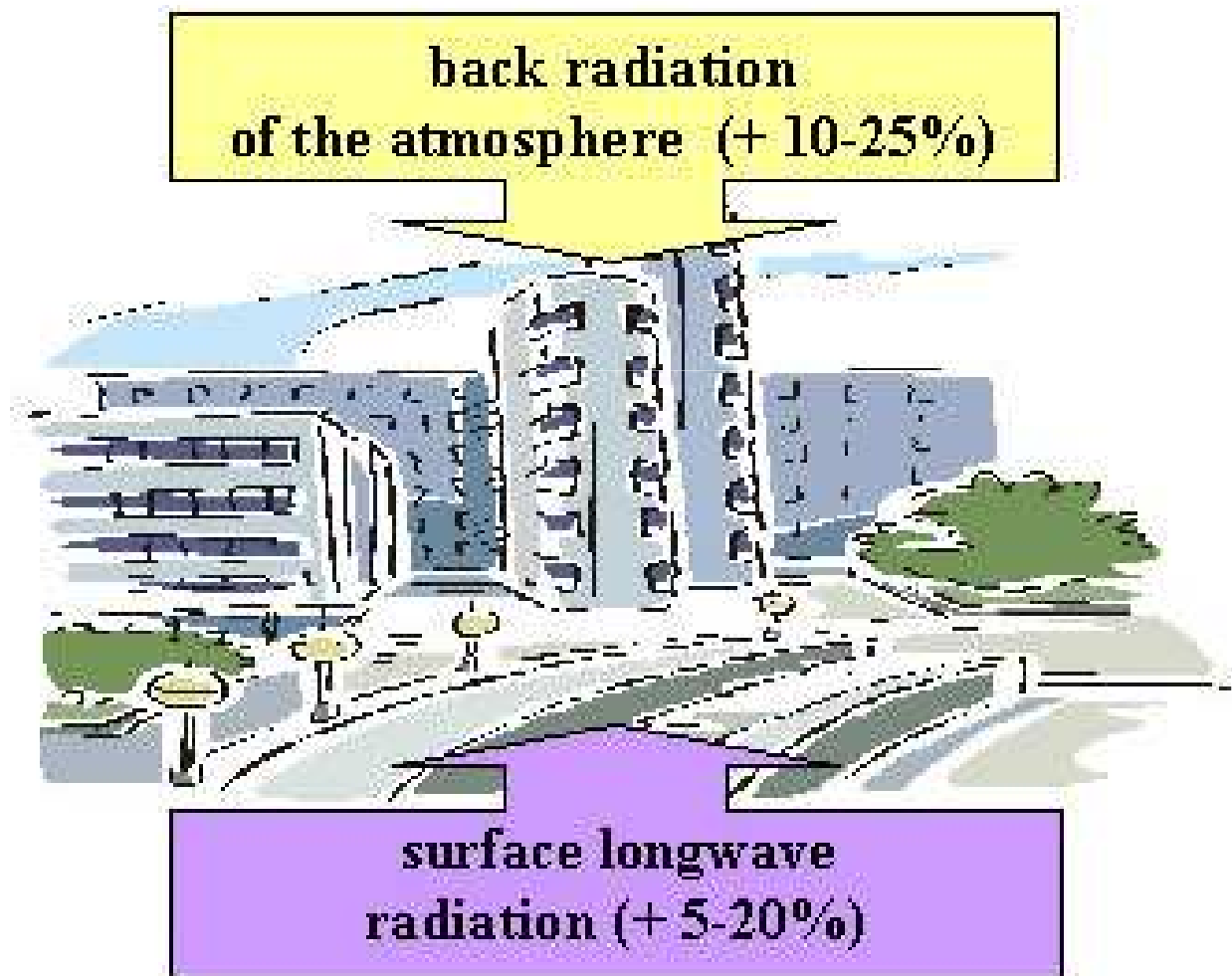

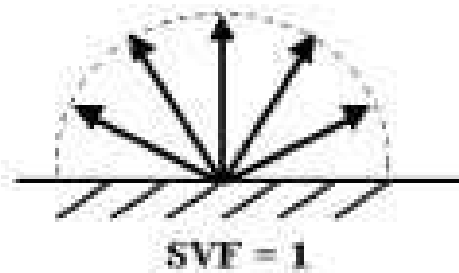

Spremenjena bilanca DV sevanja (tal in atmosfere) v mestu v primerjavi z okolico

Urbana geometrija: modificira tako prejeta KV sevanje kot oddano DV sevanje

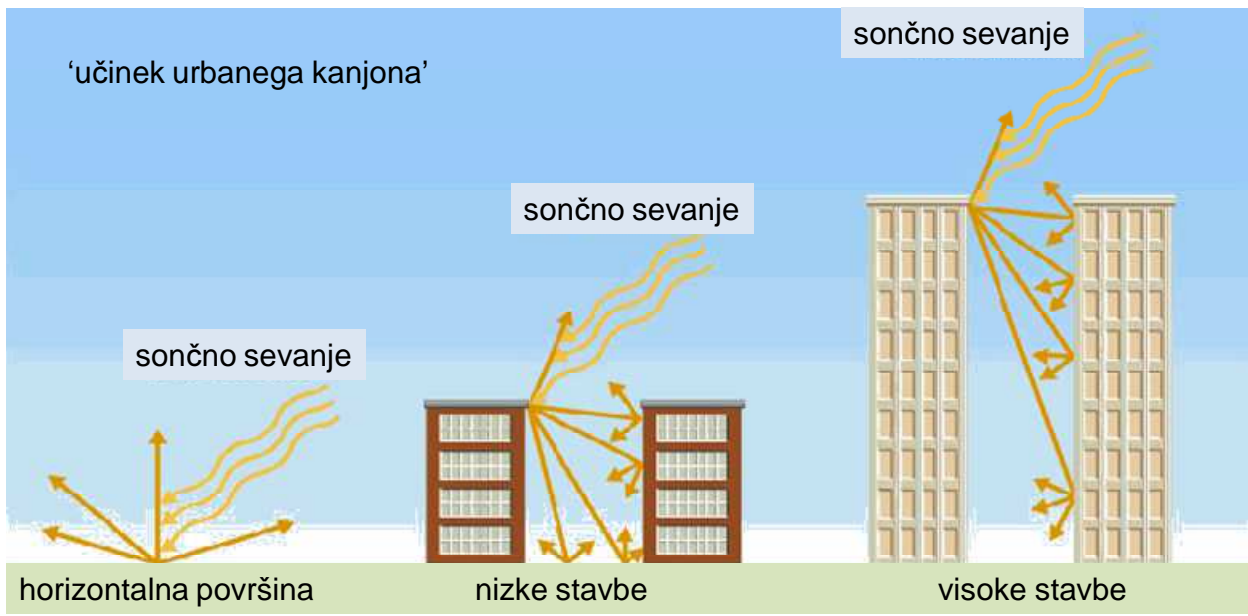

Dolgovalovno sevanje

Manj DV sevanja uspe uiti iz mestnega kanjona

- Na prostem SVF skoraj 1
- V spodnjem primeru blizu 0,2

<http://www.worldofstock.com/stock-photos/TNY2109.php>

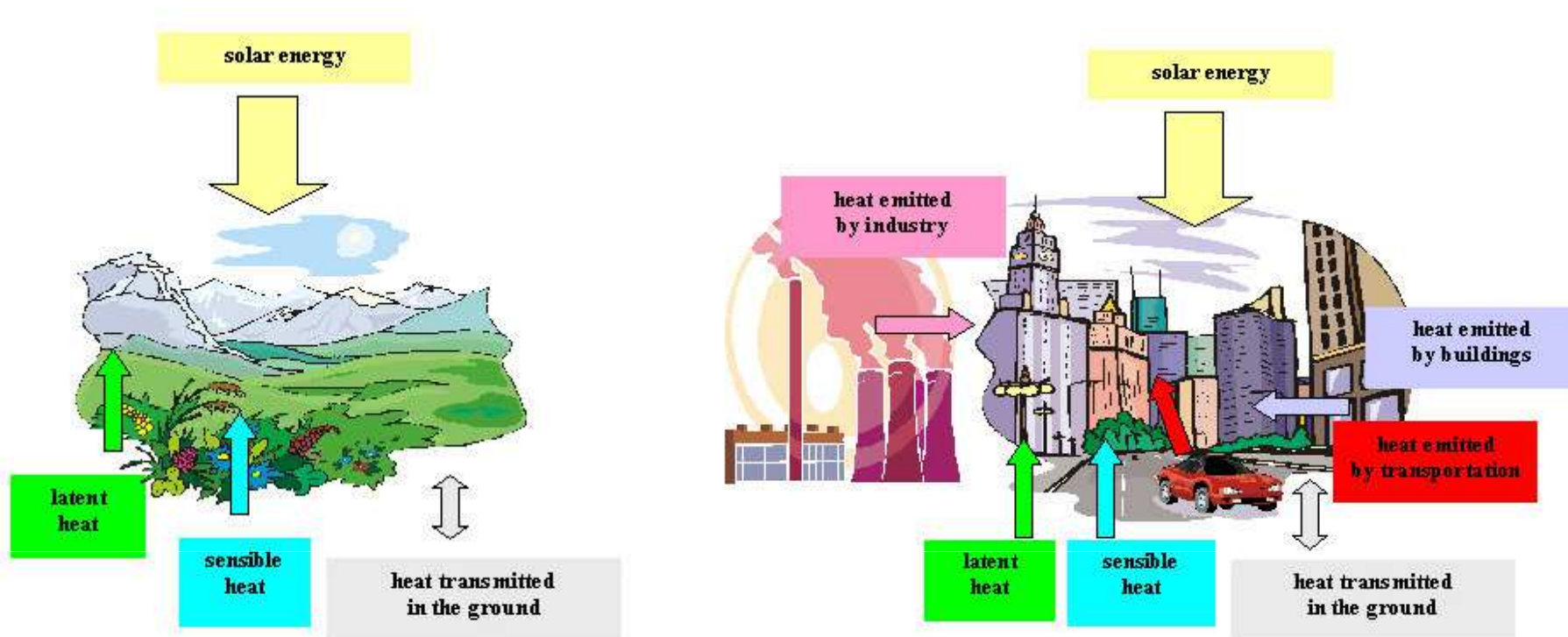
<http://www.trekearth.com/gallery/Europe/Malta/South/Malta/Valletta/photo1021505.html>

<http://brokensidewalk.com/2009/04/07/alley-canyons/>

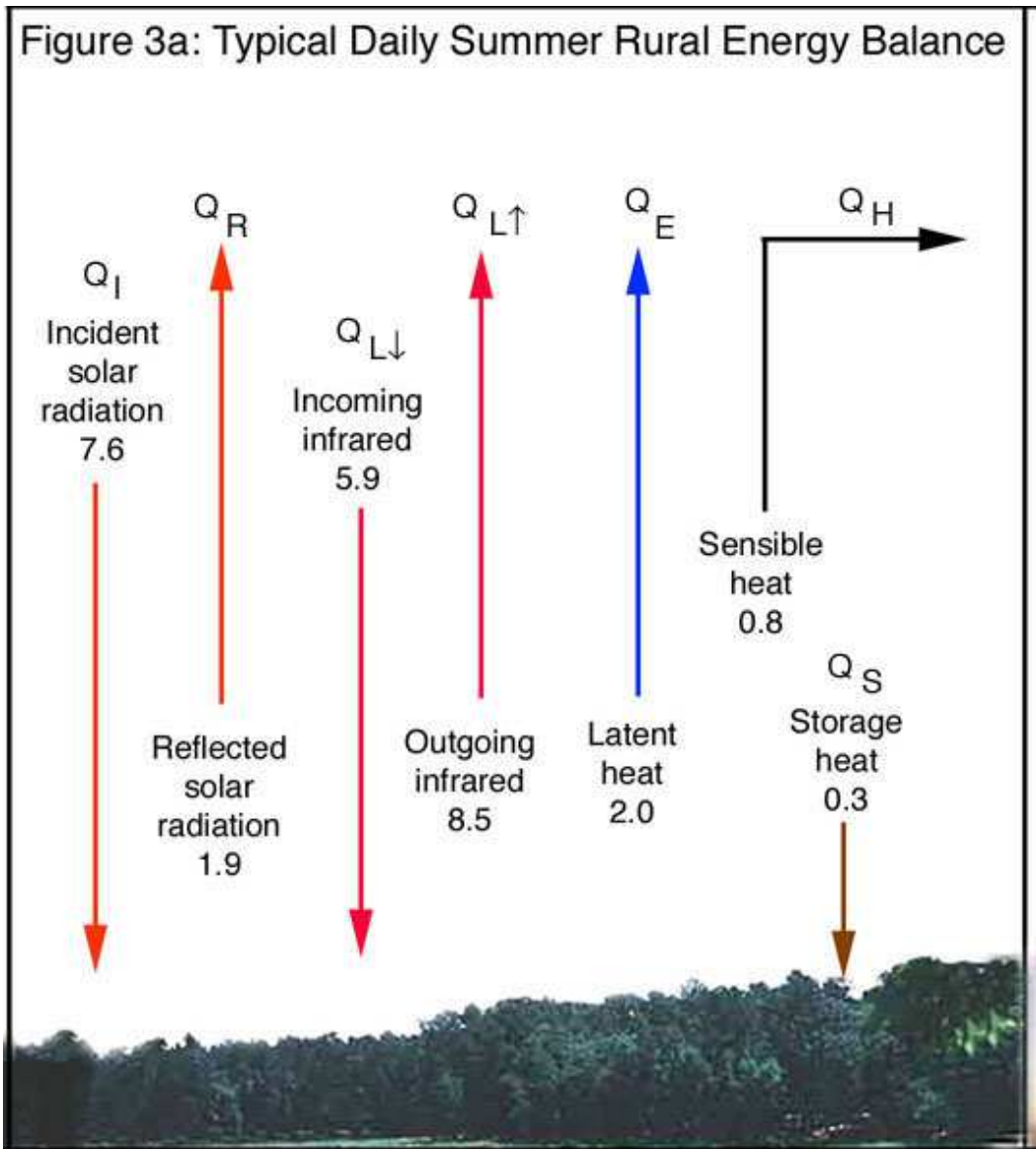
- Vpliv na:
- temperaturo
  - veter
  - onesnaženje zraka

Enačba energijske bilance prizemne plasti (3- dim)

$$Q_{RN} + Q_G + Q_H + Q_E + Q_S = 0$$

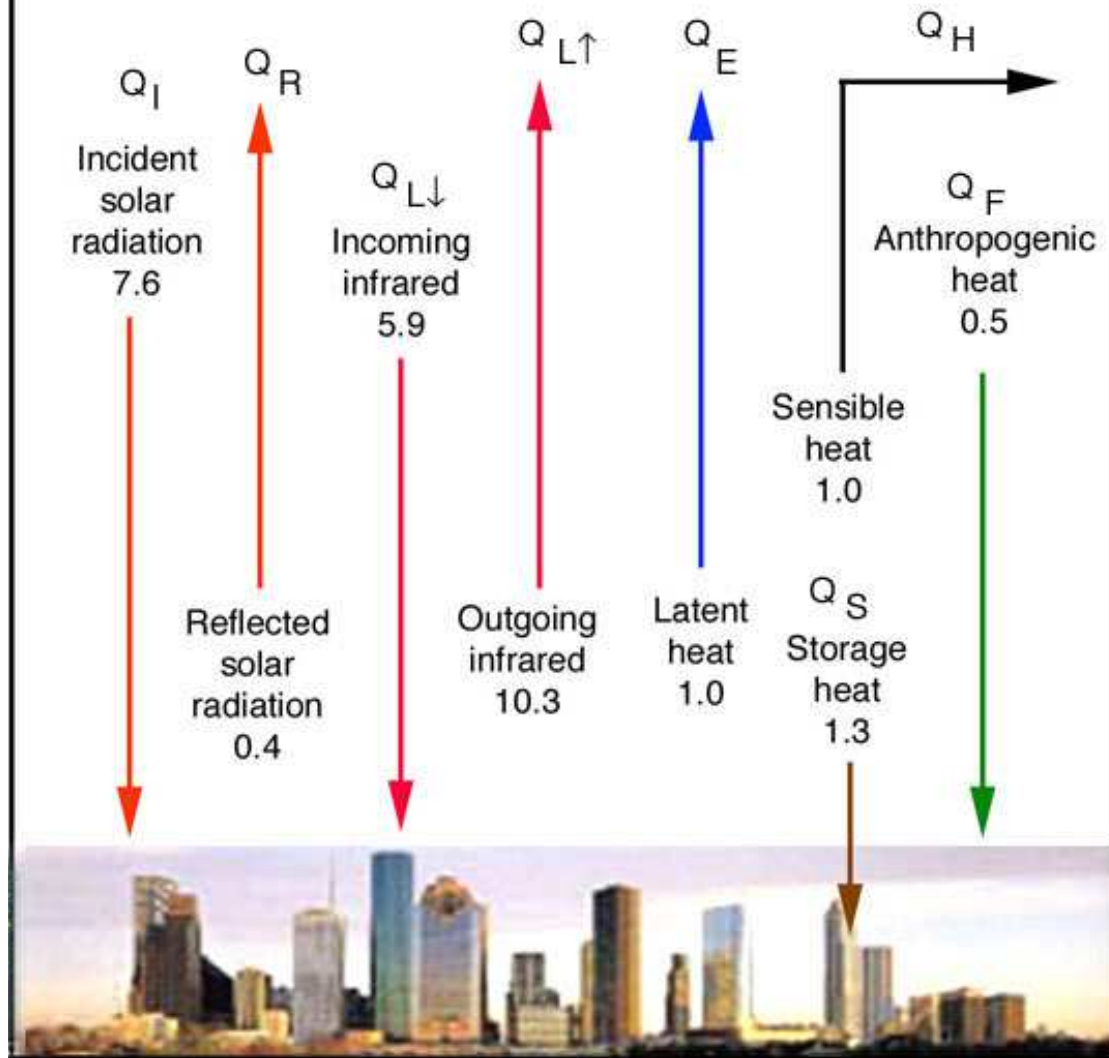
neto sevanje   kondukcija   zaznavna toplota   latentna toplota   vskladiščena toplota

Vse komponente v kWh/m²dan

Figure 3b: Typical Daily Summer Urban Energy Balance

Vse komponente v kWh/m²dan

Figure 3a: Typical Daily Summer Rural Energy Balance

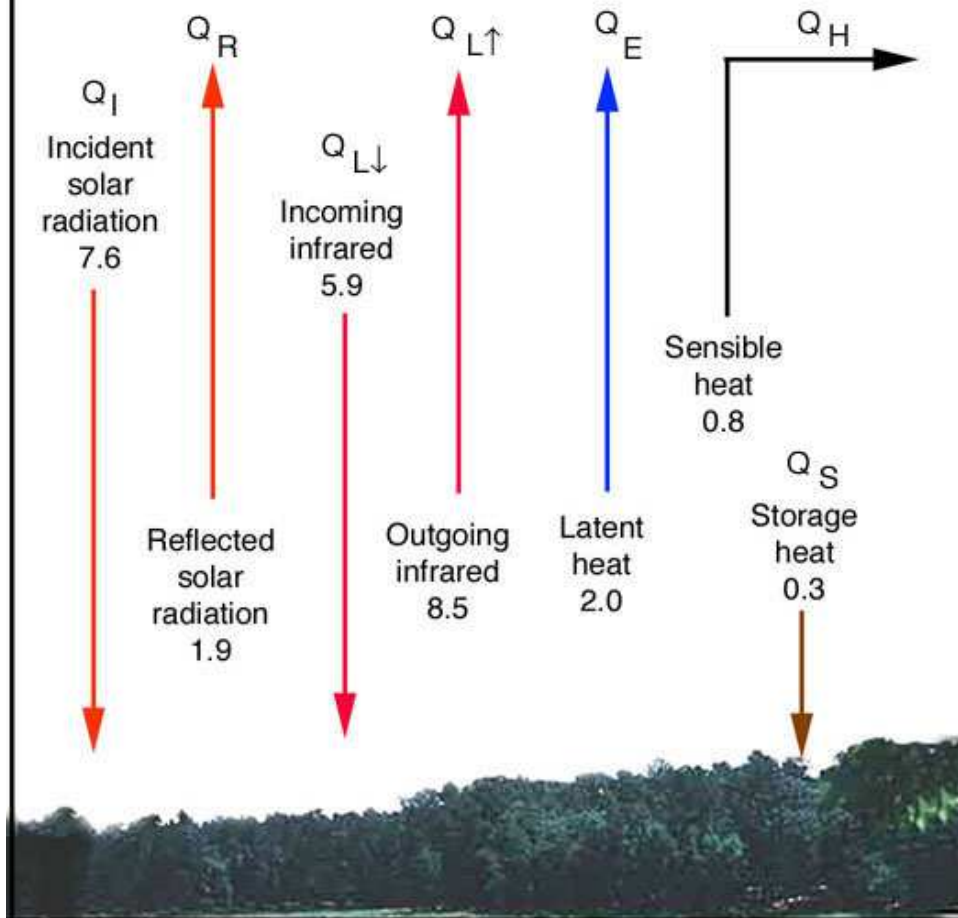
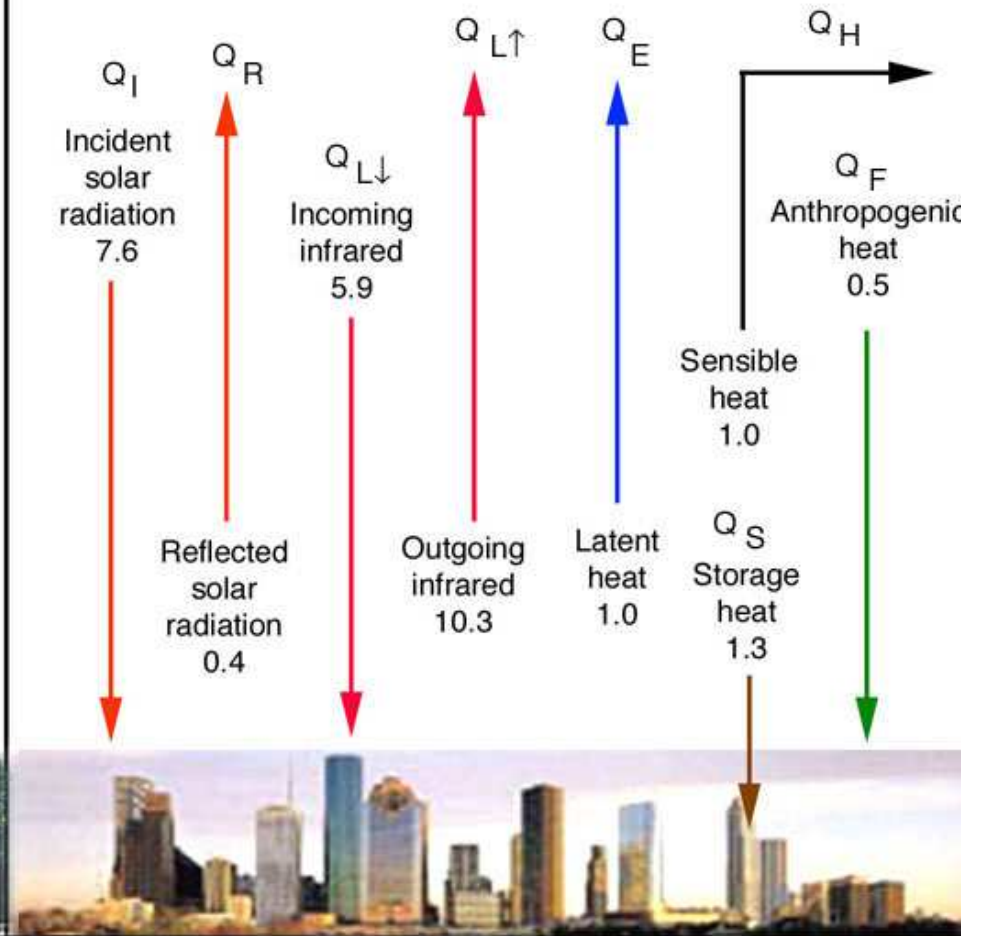

Figure 3b: Typical Daily Summer Urban Energy Balance

Vse komponente v kWh/m²dan

vpadno KV sevanje   odbito KV sevanje   prejeta DV sevanje atm.   oddano DV sevanje podage

$$Q_{RN} = Q_I - Q_R + Q_{L\downarrow} - Q_{L\uparrow}$$

$Q_G = f$ (tipa tal oz. vegetacije, temp. gradienta)
 $Q_H = f$ (stabilnosti PPZ, temp. gradienta)
 $Q_E = f$ (stabilnosti PPZ, gradienta vlage)
 $Q_S = f$ (lastnosti vegetacije v PPZ)
 v naravi jo lahko zanemarimo

Enačba energijske bilance prizemne plasti (3- dim) v naravi

$$Q_{RN} + Q_G + Q_H + Q_E + Q_S = 0$$

neto sevanje   kondukcija   zaznavna toplota   latentna toplota   vskladiščena toplota(≈0)

vpadno KV sevanje   odbito KV sevanje   prejeta DV sevanje atm.   oddano DV sevanje podage

$$Q_{RN} = Q_I - Q_R + Q_{L\downarrow} - Q_{L\uparrow}$$

$$Q_G = f(\text{tipa tal, temp. gradienta})$$

$$Q_H = f(\text{stabilnosti PPZ, temp. gradienta})$$

$$Q_E = f(\text{stabilnosti PPZ, gradienta vlage})$$

$$Q_S = f(\text{lastnosti stavb, ulic, arhitekture})$$

v mestu je **veliko večja** kot v naravi

Enačba energijske bilance prizemne plasti (3- dim) **v mestu**

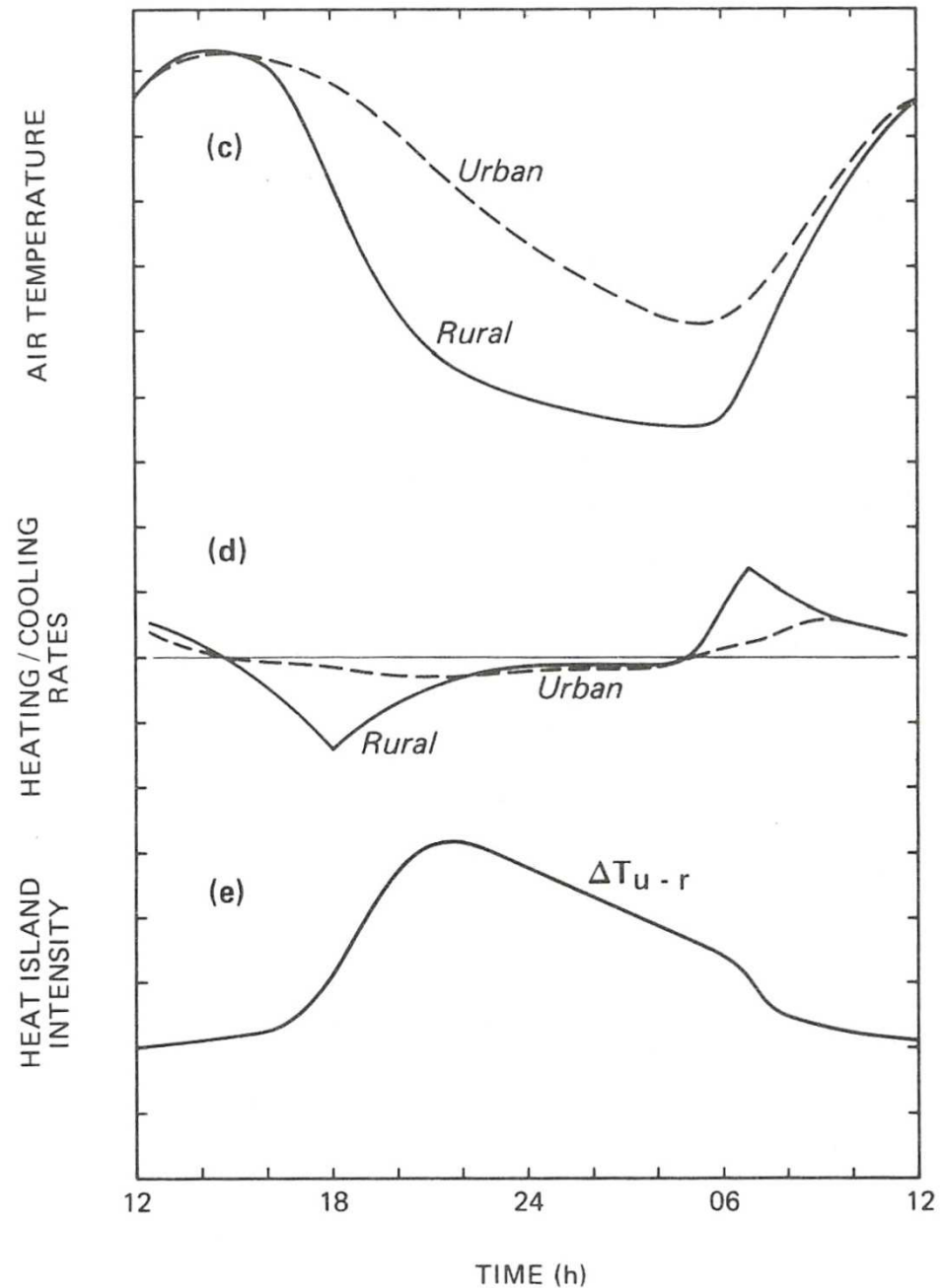
$$Q_{RN} + Q_F + Q_G + Q_H + Q_E + Q_S = 0$$

neto sevanje   antropogeni viri toplote   kondukcija   zaznavna toplota   latentna toplota   vskladiščena toplota

	Populacija milijonov	št. oseb na m ²	Antropogena produkcija toplote (kWh/m ² dan) Q_F
New York	7,3	0.00853	2.30
Los Angeles	3,3	0.00267	0.72
Chicago	2,8	0.00441	1.19
Houston	1,6	0.00109	0.29

Temperaturne razlike med mestom in okolico

- Ponoči mesto toplejše kot okolica
- Dinamika ogrevanja in hlajenja je v mestu počasnejša
- Največje razlike dobimo med 18. in 6. uro zjutraj

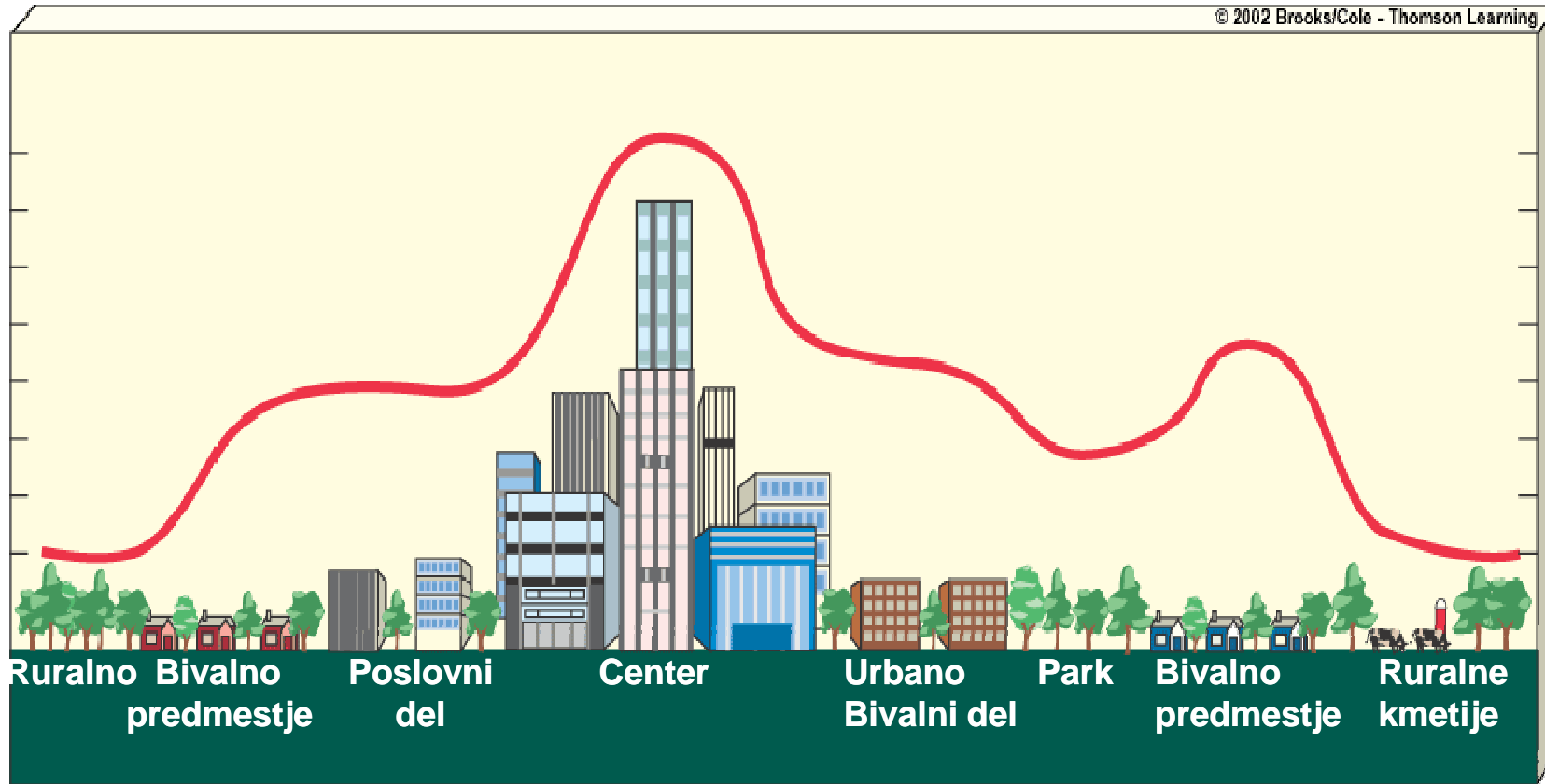
Spremembe vrednosti meteoroloških spremenljivk v velikih mestih

SONČNO SEVANJE	<i>globalno obsevanje</i>	15 do 20% manj
	<i>ultraviolečno sevanje</i>	30% manj pozimi
	<i>trajanje obsevanja</i>	5 do 15 % manj
TEMPERATURA	<i>povprečna letna</i>	0.5 do 1 višja
	<i>povprečna minimalna pozimi</i>	1 do 2 višja
RELATIVNA VLAGA	<i>povprečna</i>	2 do 3 % nižja
HITROST VETRA	<i>povprečna letna</i>	za 20 do 30 % nižja
	<i>število brezveterij</i>	od 5 do 20 % več
DNEVI Z MEGLO	<i>pozimi</i>	za 100 % več
	<i>poleti</i>	za 30% več
OBLAČNOST	<i>količina</i>	od 5 do 10% več
PADAVINE	<i>količina</i>	od 5 do 10% več
	<i>deževni dnevi</i>	10% več
	<i>sneženje</i>	5% manj

Mestni toplotni otok

© 2002 Brooks/Cole - Thomson Learning

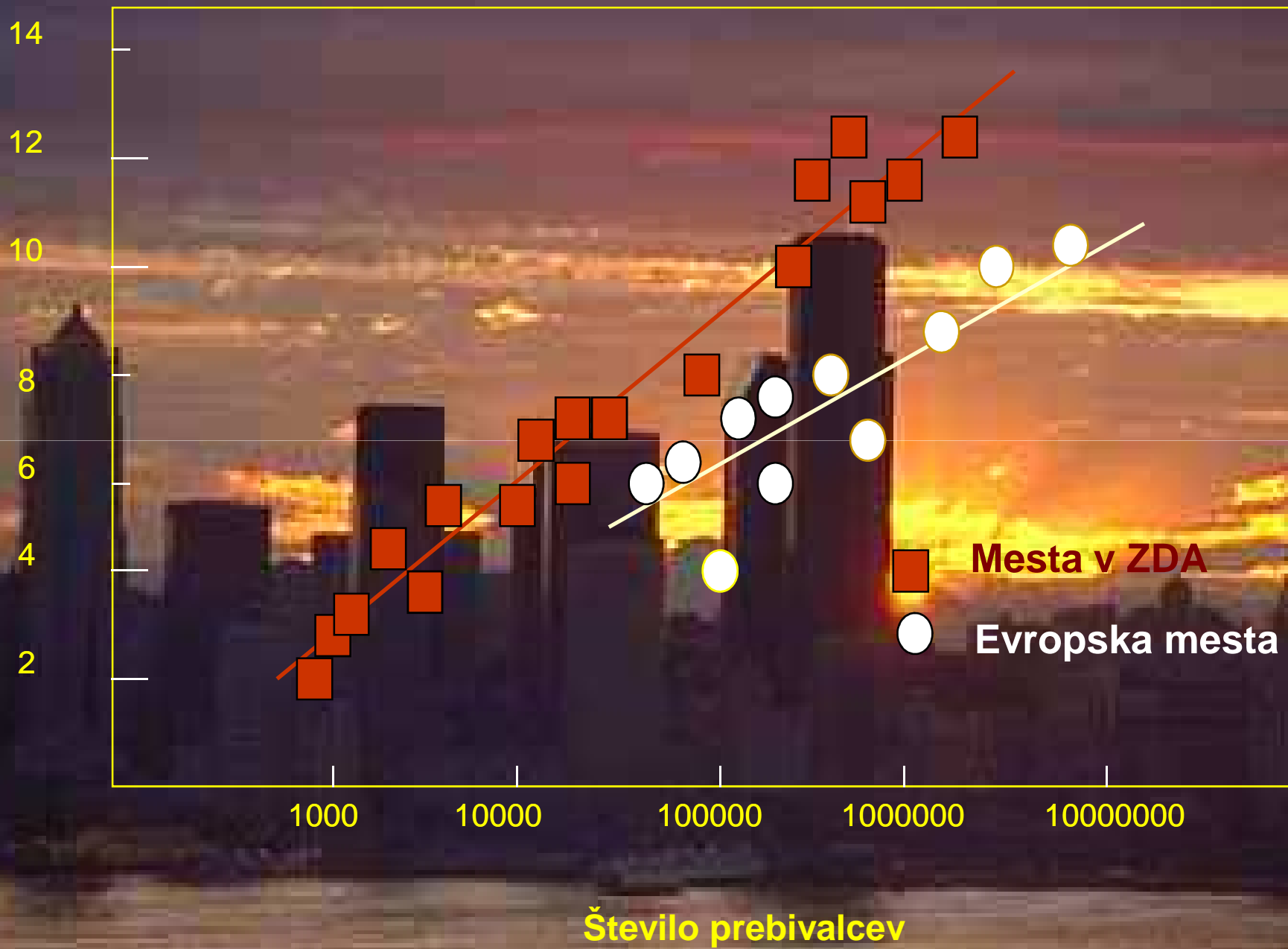
Temperatura pozno popoldan (°C)

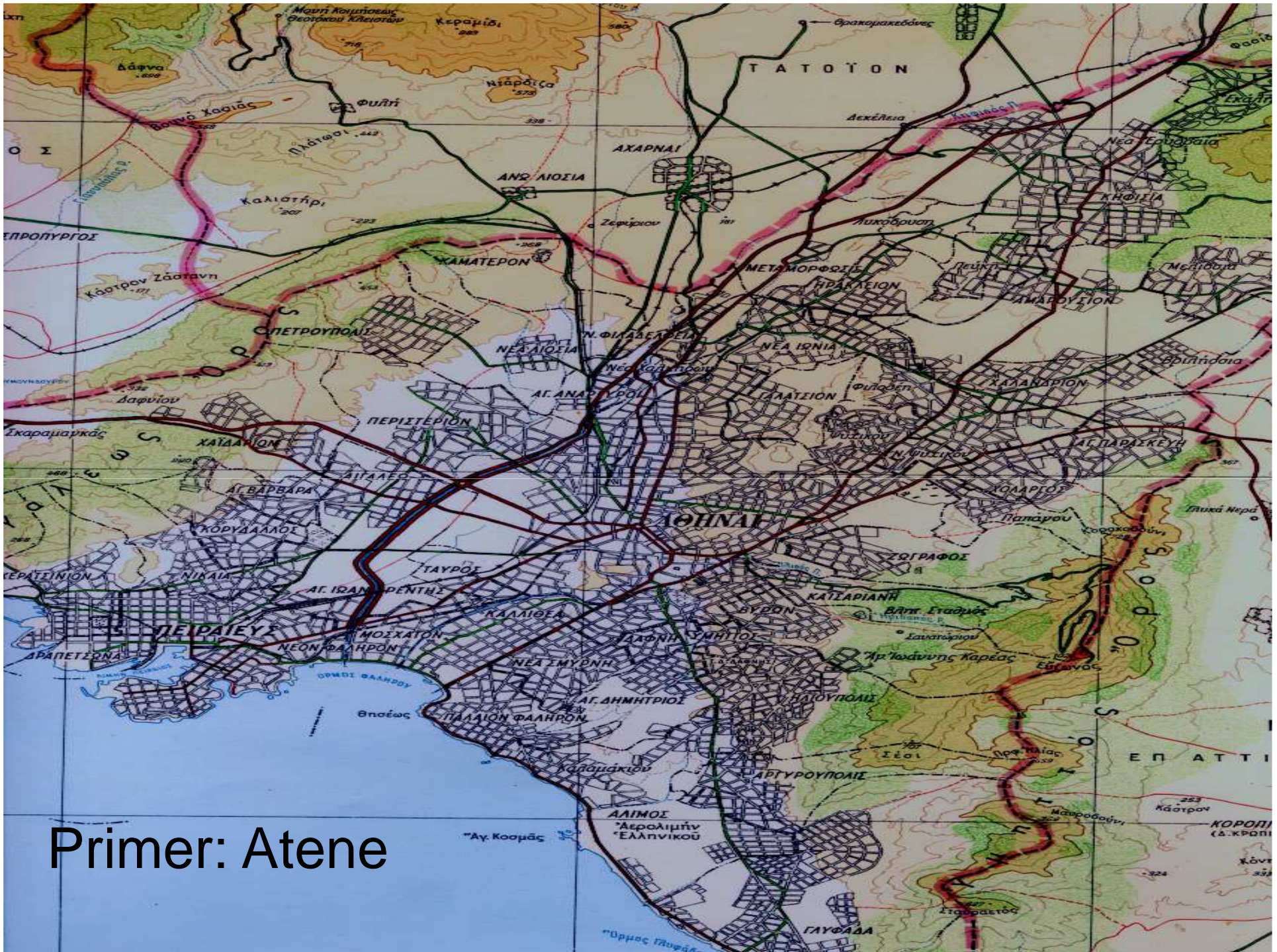

Temperatura pozno popoldan (°C)

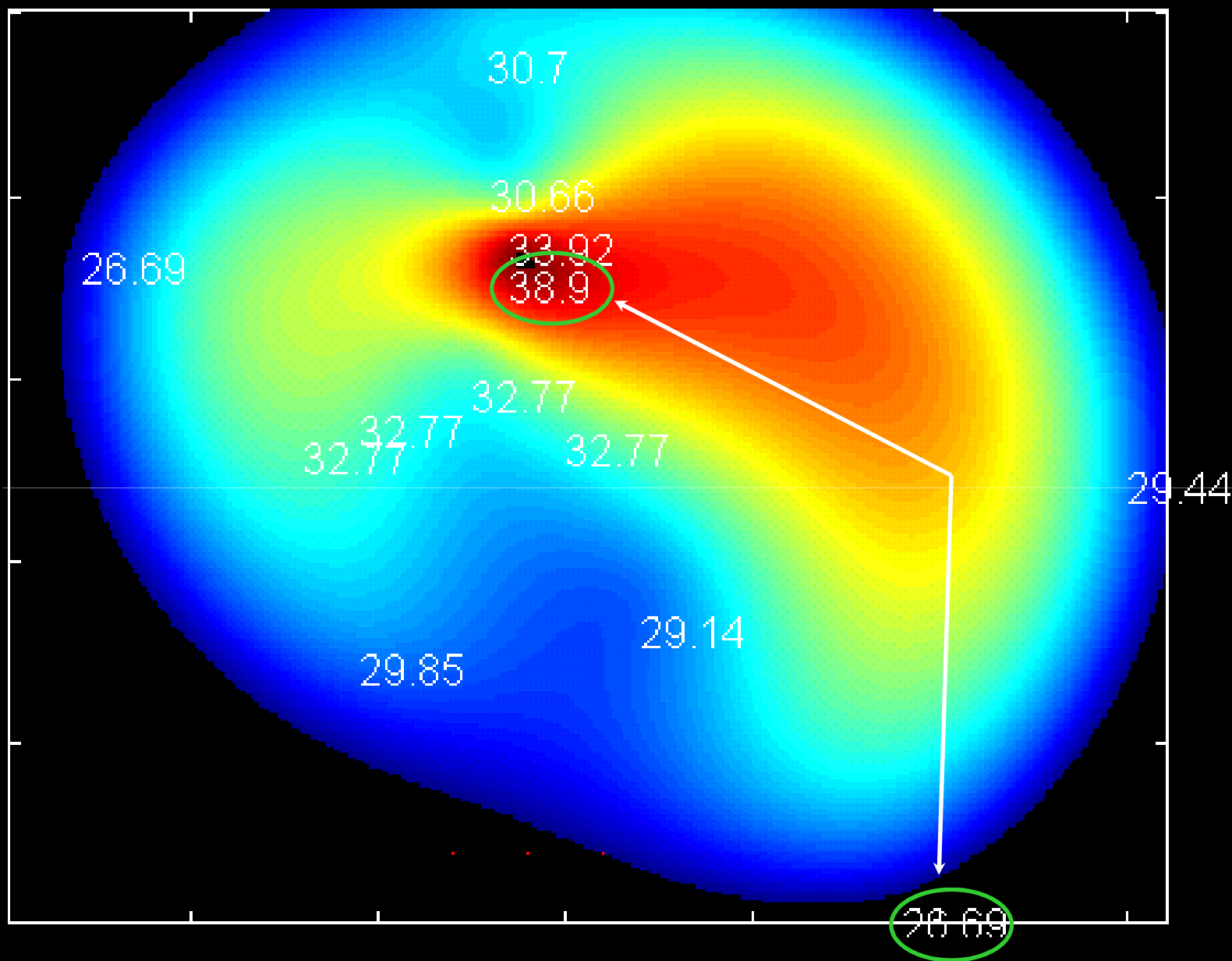

Največji dvig temperature v mestu v primerjavi z okolico

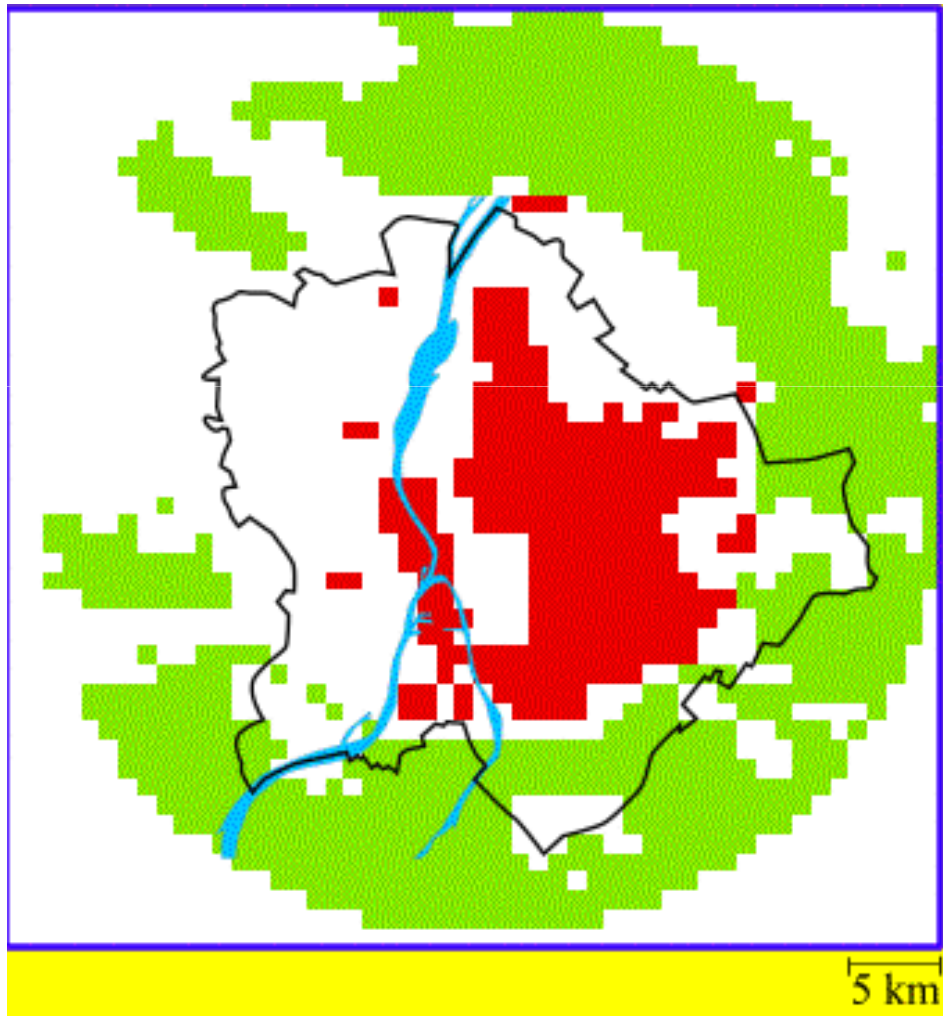
Primer: Atene

Toplotni otok v Atenah

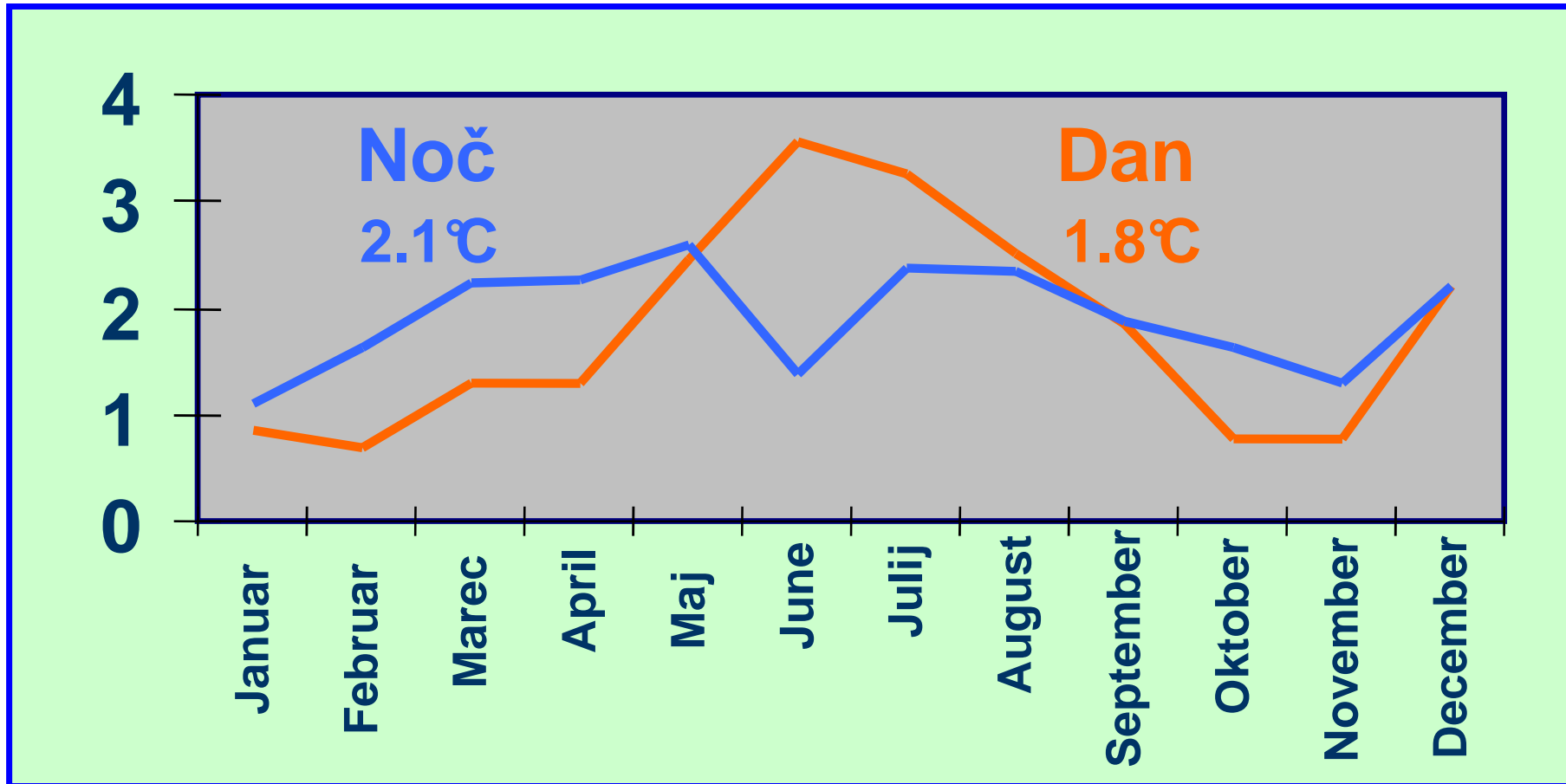
Primer Budimpešte

Rdeče – mestno jedro
Zeleno - okolica

Letni hod učinka mestnega toplotnega otoka v Budimpešti (satelitske meritve)

- Večji učinek podnevi kot ponoči
- Največji junija (3.6°C)

Empirične enačbe

za intenziteto mestnega toplotnega otoka

$$\Delta T = P^{0,25} / (4 u)^{0,5} \quad (\text{za jasno vreme, popoldan})$$

ΔT (v K)

P populacija, število prebivalcev v mestu

u hitrost vetra (v m/s)

(na 10 m višine v neurbani okolici)

COSMO 06: Physical (scale) modelling - outdoor

1:5

1:50

Empirične enačbe za intenziteto toplotnega otoka

- *Oke*: $\Delta T = P^{0.25} / (4 \times u)^{0.5}$
- *Bornstein* $\Delta T = 2.8 - 0.1 \times N - 0.38 \times u - 0.02 \times T + 0.03 \times q$
Oblačnost (N), hitrost vetra (u), Temperatura (T), specifična vlaga (q)
- *Summers* $\Delta T = (2r \times \theta T / \theta z \times Q_F) / (\rho \times c_p \times u)$

r   razdalja od roba do centra mesta

$\theta T / \theta z$ sprememba potencialne temperature z višino z

Q_F antropogeni viri na enoto površine

ρ gostota zraka

c_p sp. toplota

u   hitrost vetra

Kako omiliti MTO

- Boljši gradbeni materiali
  - Svetle barve in visoko emisivni materiali za zidove
- Bpljše planiranje mest
  - Povečan “Sky View”
  - Več dolgih širokih stavb in manj visokih ozkih
- Vegetacija na stenah
- Pravilna ventilacija stavb
- Izboljšave mestnih vodnih površin in tokov
- Izklapljanje klimatskih naprav

http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Green_City.jpg

Zelene strehe so hladnejše

Figure 4: Temperature Differences between a Green and Conventional Roof

On a typical day, the Chicago City Hall green roof measures almost 80°F (40°C) cooler than the neighboring conventional roof.

Zelene strehe

- Prednosti
  - povečana Evapotranspiracija
  - Manjši stroški za hlajenje
  - Več sence

Zelene strehe

- Intenzivne
  - Debel sloj zemlje
    - do pol metra
    - Drevesa, rastlinje
- Ekstenzivne
  - Preprostejše
    - 15 cm ali manj
    - Trava, manjše rastline

Značilnosti mestne hidrologije

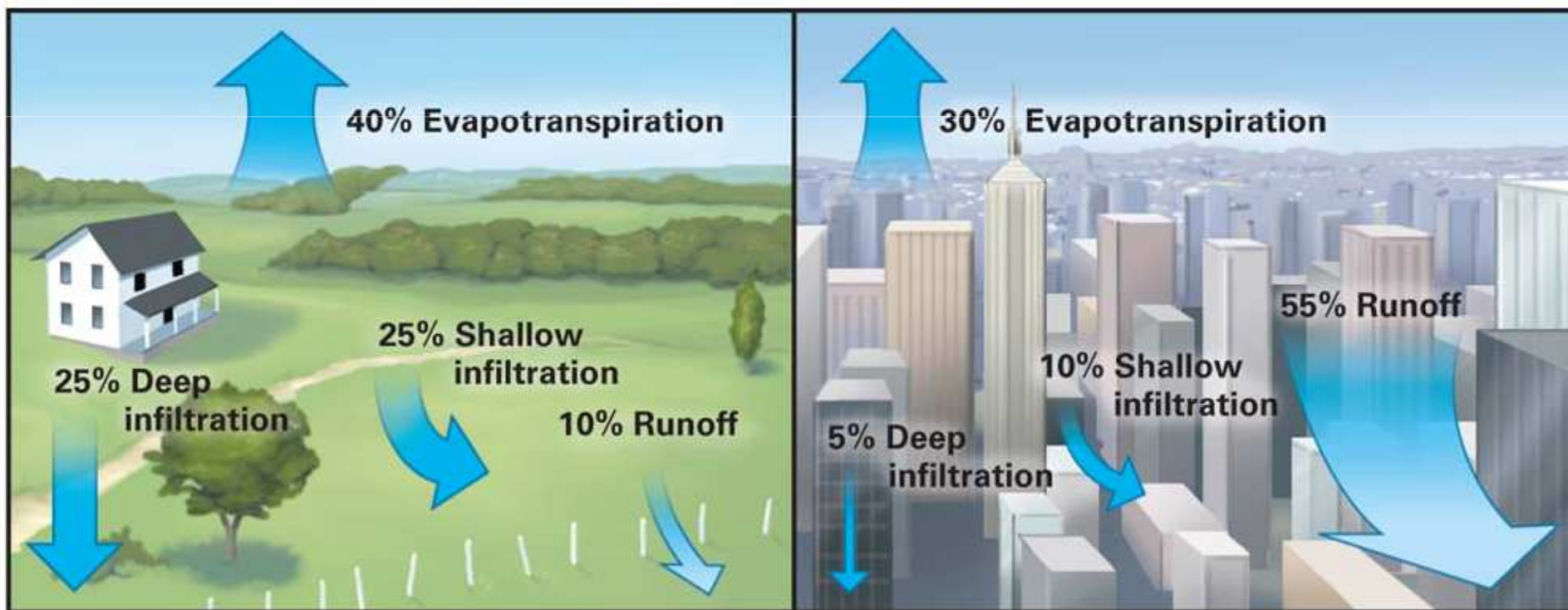
- Večji površinski odtok
- Večje onesnaženje površinskih voda
- Povečano poplavljanje
- Manjši pretoki
- Nižja ET
- Manj vskadiščene vode v tleh in rastlinah
- Slabše obnavljanje podtalnice
- Slabša kvaliteta vode

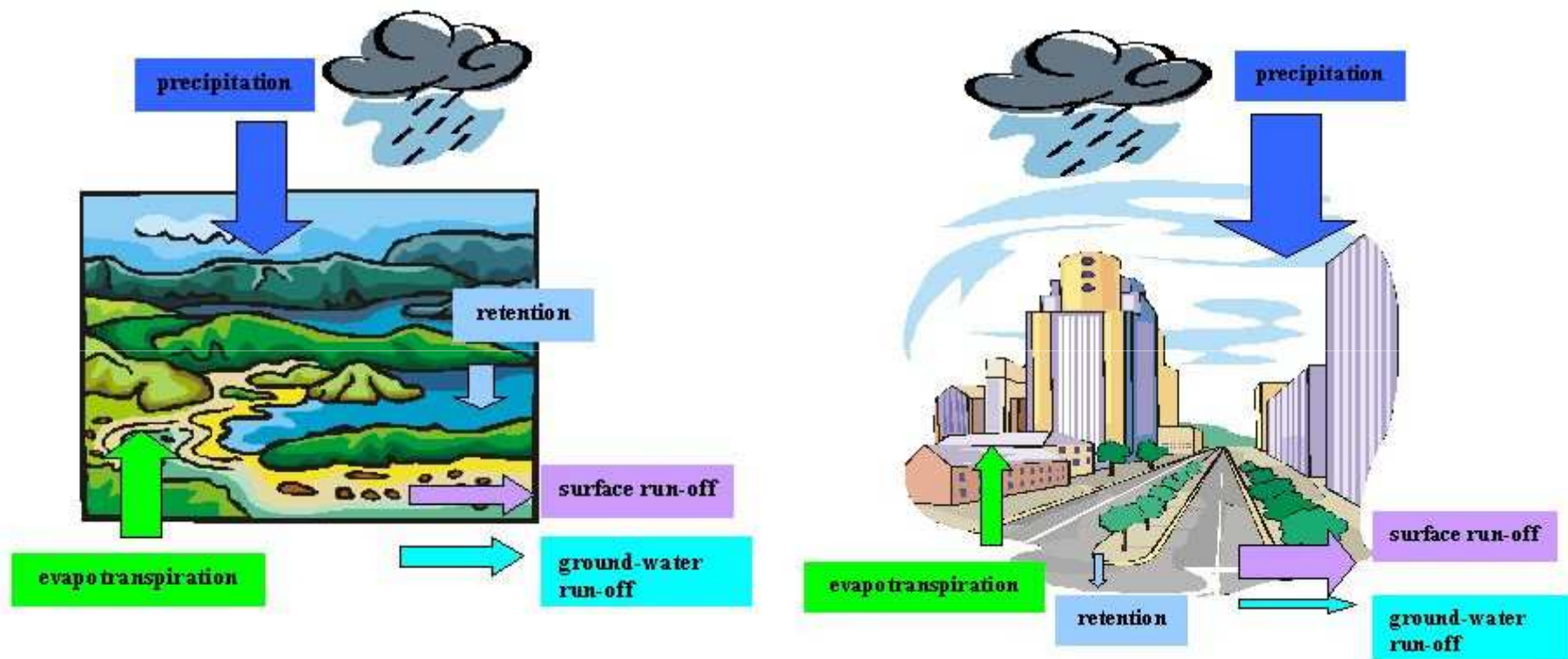

Zakaj so mesta toplejša:
tudi zaradi spremenjene vodne bilance

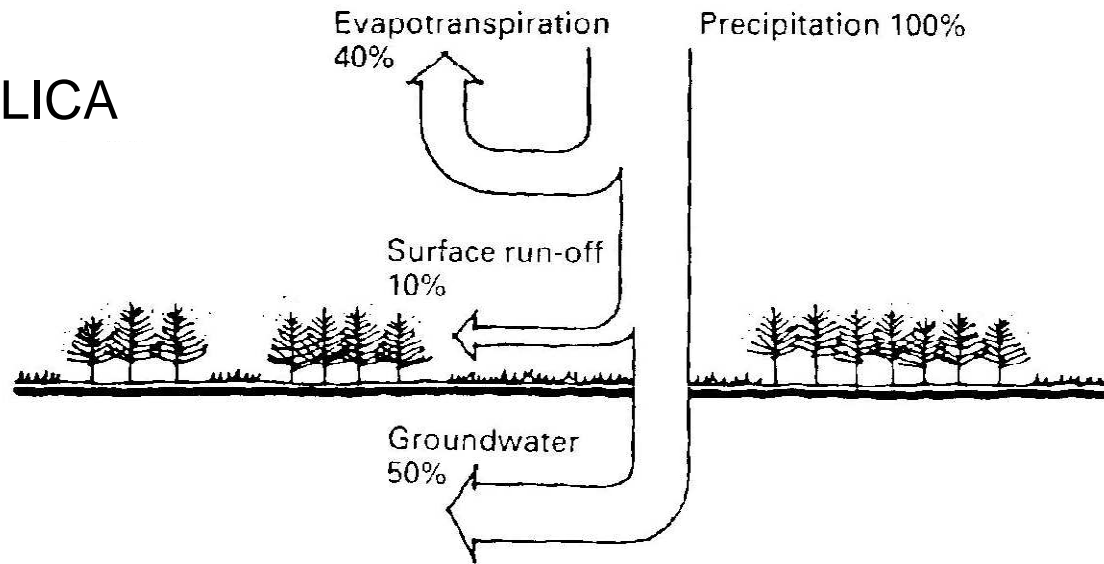
Zmanjšana evapotranspiracija

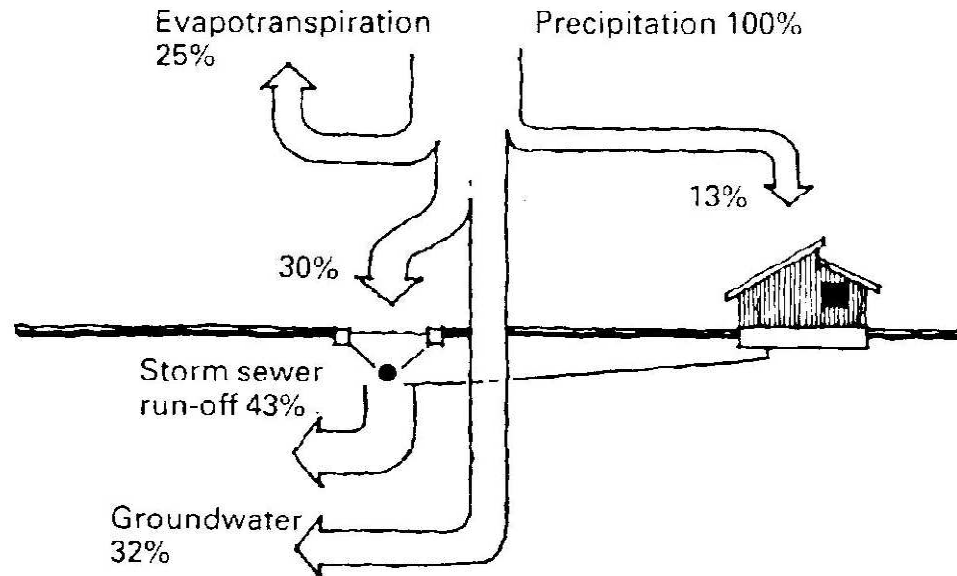

Velikost puščic opisuje spremembe!!!

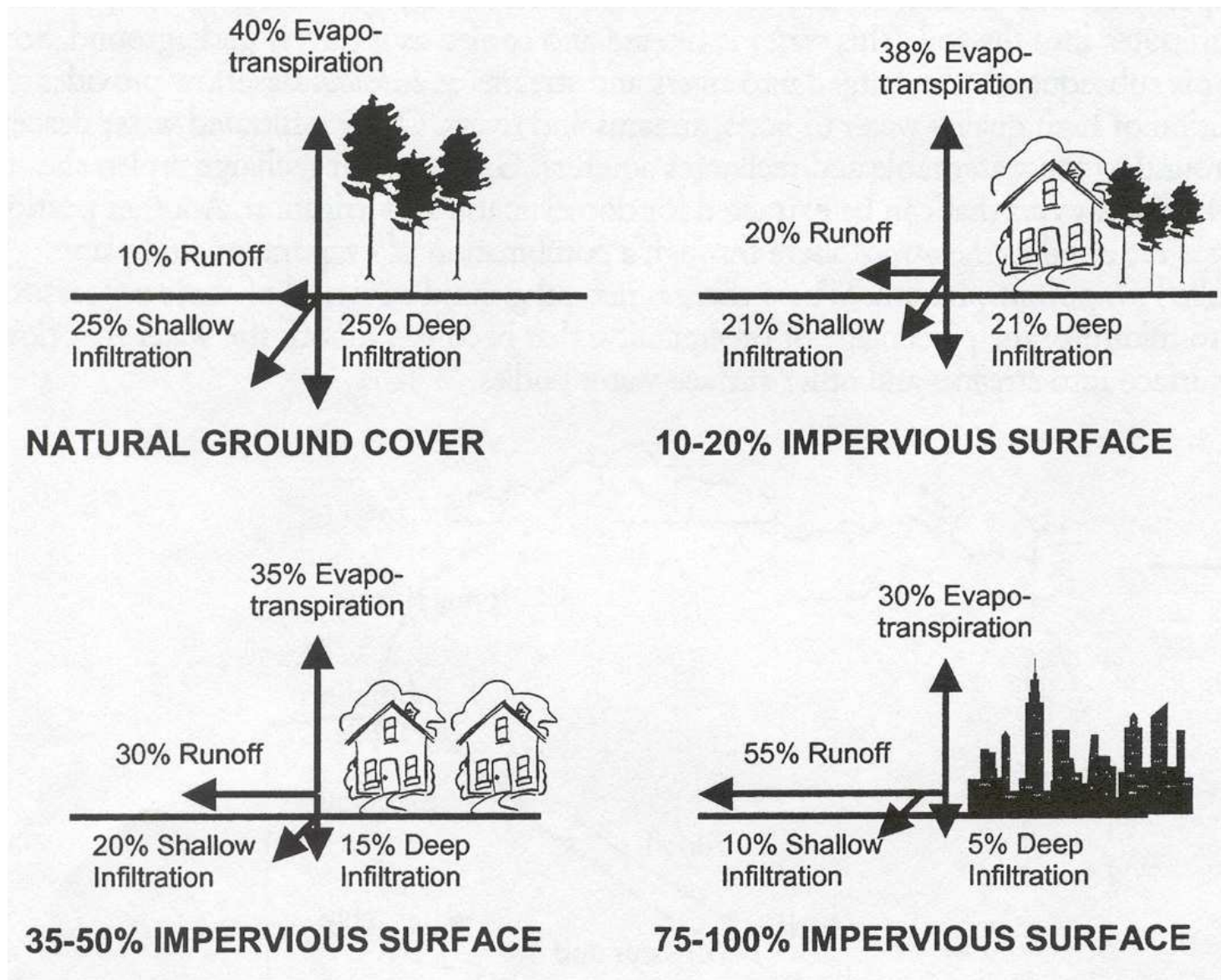
OKOLICA

MESTO

Za infiltracijo so pomembne lastnosti tal

Kako izboljšati vodno bilanco v mestu

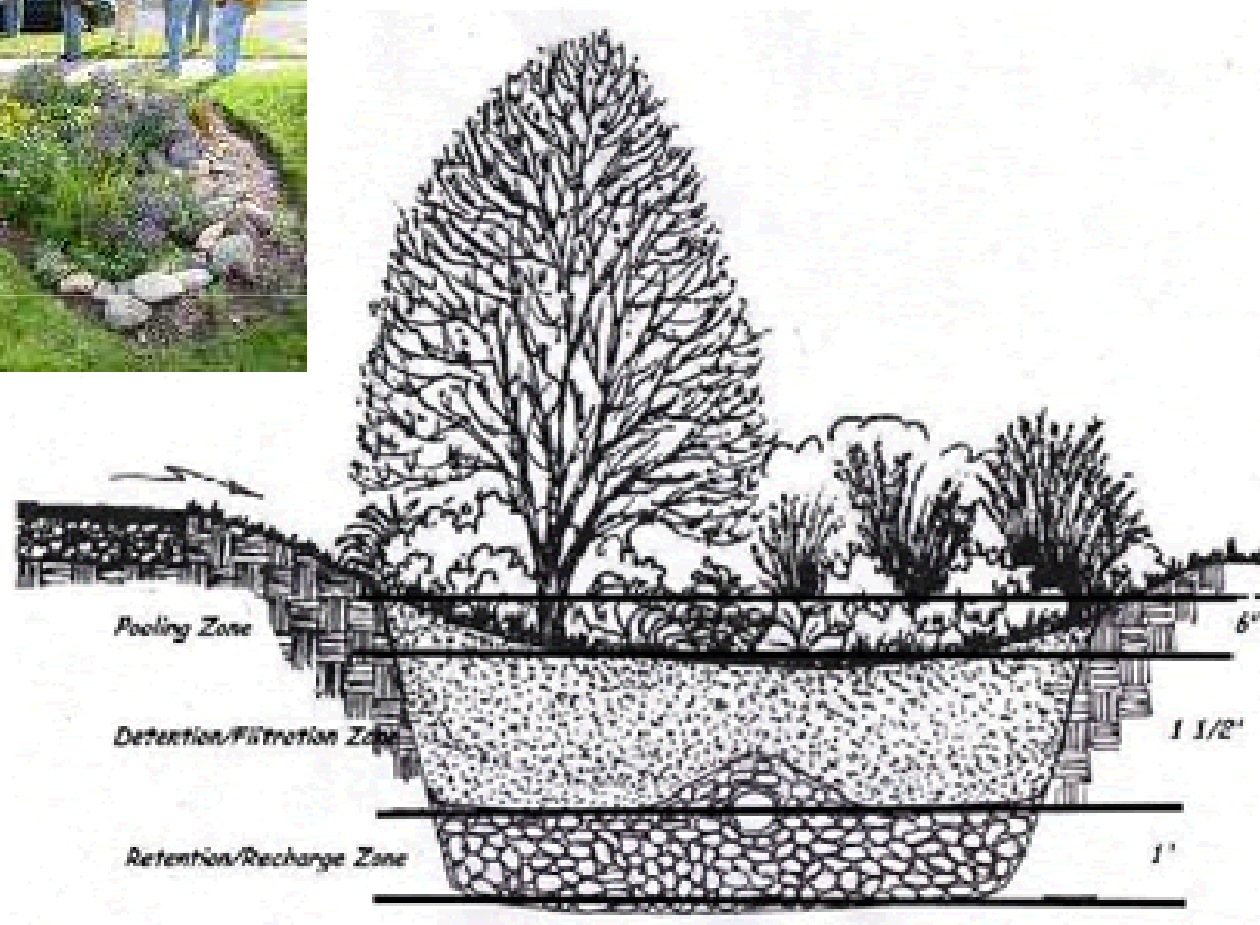

Retenzijske površine

„Dežni“ vrtovi

- http://www.ci.des-moines.ia.us/departments/PR/rain_gardens.htm

Zelene strehe

